

Arteveldehogeschool
Katholiek Hoger Onderwijs Gent
Opleiding bachelor in het sociaal werk
Campus Sint-Annaplein
Sint-Annaplein 31, BE-9000 Gent

Cultuurparticipatie bij OCMW-cliënten

Hoe kunnen we OCMW-cliënten stimuleren om te participeren aan cultuuraanbod?

Academiejaar: 2011 – 2012

Bachelorproef voorgedragen door:
Roselien VANDER ELSTRAETEN
tot het behalen van het diploma
Sociaal werk, Maatschappelijk werk; waarvoor de graad van
bachelor in het sociaal werk wordt verleend.

Woord vooraf

Ter afsluiting van mijn studies Sociaal Werk schreef ik deze bachelorproef rond culturele participatie bij OCMW-cliënten en ik ben er trots op. Dat onderwerp heb ik zelf gekozen. Ik ben dan ook vol enthousiasme aan dit werk begonnen en die geestdrift duurt nog altijd voort. Dit eindwerk schrijven was erg leerzaam.

Ik heb dit onderwerp gekozen op basis van mijn ervaring met de socioculturele participatie op mijn stageplaats, het OCMW van Gent. Vóór het schrijven had ik al enkele ideeën, maar terwijl ik werkte aan deze scriptie, betrokkenen interviewde, enkele lezingen meepikte en erover praatte op mijn stageplaats, werden die ideeën rijker en meer gestructureerd.

Doordat het onderwerp me aansprak, was het maken van deze scriptie geen gevreesde hel. Integendeel, het schrijven verliep vlotter dan vooraf gedacht.

Ik ben blij met alle hulp die ik gekregen heb bij deze scriptie. Langs deze weg wil ik dan ook graag iedereen bedanken die me geholpen heeft met dit eindwerk.

Bij het begin hielp **Lien Agache** me om mijn thema af te bakenen. Dit afbakenen was goed om op het rechte pad te blijven en niet op zijsporen te verdwalen.

In de praktijk reikten de personen die ik mocht interviewen me heel interessante inzichten aan. Vooral **Lucia De Dycker** is me bijgebleven, ze is voorzitter van Permanent Welzijnsoverleg van Wetteren. Haar wil ik bedanken omdat ze me liet zien dat cultuurparticipatie bij personen in armoede wel degelijk mogelijk is door de kracht van de groep te gebruiken. Ook heb ik persoonlijk veel bewondering voor haar: ze is zelf opgegroeid in armoede en nu staat ze aan het hoofd van het Permanent Welzijnsoverleg.

Verder was het leuk dat mijn **stagementoren** en **–begeleider** in me geloofden: ik voelde me gesteund als stagiaire en als schrijver van deze scriptie. Dat gaf me vaak een 'boost' om dit werk extra goed te maken.

Veel leesplezier.

Roselien Vander Elstraeten

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1: Cultuur is een mensenrecht.....	8
1.1. Iedereen heeft recht op cultuur	8
1.2. Wat is cultuur?	8
1.3. Doelgroep en sociale uitsluiting	9
1.3.1. Kansengroepen nemen niet deel aan cultuur	9
1.3.2. Personen in armoede	10
1.3.3. Cultuurparticipatie en middenklasse	10
1.3.4. Sociale uitsluiting	11
1.4. Meerwaarde van cultuurdeelname.....	12
1.4.1. Individuele ontplooiing	12
1.4.2. Cultuurparticipatie in groep	13
1.4.3. Positieve effecten van cultuur voor de samenleving.....	13
1.4.4. Besluit	14
Hoofdstuk 2: Oorzaken en gevolgen van niet-participatie	15
2.1 Oorzaken	15
2.1.1. Niet willen deelnemen	15
2.1.2. Maslow	15
2.1.3. Drempels	16
2.2. Gevolgen	23
Hoofdstuk 3: Tools voor verhoogde cultuurparticipatie.....	25
3.1. Cultuurparticipatie ook in Maatschappelijk werk	25
3.2. Socioculturele participatie van OCMW's.....	25
3.2.1. Socioculturele participatie	25
3.2.2. Socioculturele participatie van OCMW Gent.....	26
3.2.3. Knelpunten.....	29
3.3. Vrijtijdsplas	32
3.3.1. Ja-pas Wetteren	32

3.3.2.Vrijtijdspas Gent.....	33
3.3.3.Uitpas, binnenkort in Vlaanderen?	35
3.4.Andere tools om personen in armoede te stimuleren tot cultuurparticipatie	36
3.4.1.Wegwijzer naar cultuur	36
3.4.2.Cultuur op maat	36
3.4.3.Signaleren	37
3.4.4.Samenwerking tussen verschillende actoren	37
Besluiten.....	38
Bronnenlijst	39
Schriftelijke bronnen.....	39
Elektronische bronnen	40
Mondelinge bronnen	40
Audiovisuele bronnen	41
Bijlage: Toelating gebruik naam van de stageorganisatie in deze bachelorproef	42

Inleiding

Iedereen heeft recht op cultuur, enkel is cultuur niet voor iedereen weggelegd. Personen in armoede worden nog steeds structureel uitgesloten van hun recht op cultuur. Toch kan cultuur een instrument zijn om sociale uitsluiting te bestrijden. Cultuur is meer dan enkel ontspannen, het kan veel teweegbrengen bij personen en zelfs op het niveau van de samenleving. Culturele participatie kan een wapen zijn om armoede te bestrijden. Ik wil niet betogen dat culturele participatie dé oplossing is voor armoede, maar het is wel een van de oplossingen om armoede te bestrijden. Daar wil ik verder op ingaan. Daarom is **Culturele participatie bij personen in armoede** het centrale thema in deze bachelorproef.

De keuze voor dit thema komt vanuit de ervaring op mijn stageplaats. Ik liep stage bij het **Welzijnsbureau Sint-Amandsberg van OCMW Gent**. Tijdens mijn eerste stageperiode daar kwam ik tot het besef dat, wanneer je een leefloon ontvangt, je vaak iedere maand net genoeg geld hebt om je te voorzien in basisbehoeften. Na het betalen van je vaste kosten, schiet er geen of weinig geld nog over om aan ontspanning te besteden. Deelnemen aan cultuur is niet evident in zo'n situatie.

Tijdens mijn eerste stageperiode was er – door de aanslepende regeringsvorming en de aangekondigde besparingen - twijfel of de subsidie voor socioculturele en sportieve participatie, die het OCMW ieder jaar ontvangt, wel toegekend zou worden voor 2011. Ik voelde dat rond de toekenning van deze subsidie een spanning hing, zowel bij de maatschappelijk werkers als bij de cliënten. Ook tijdens mijn tweede stageperiode werd de subsidie pas in mei toegekend. Weer voelde ik de twijfel en de spanning rond de onzekerheid van deze financiële hulp. Cultuursubsidies hebben dus wel hun belang.

De interesse voor dit thema is altijd gebleven na mijn eerste stageperiode. Ik schreef rond cultuurparticipatie al een paper voor het vak vaardigheidstraining. Toch voelde ik dat ik nog meer uit dit thema kon halen en daarom schreef ik mijn scriptie rond cultuurparticipatie en armoede.

In deze bachelorproef wil ik graag antwoord geven op de onderzoeksvraag: **“Hoe kunnen we OCMW-cliënten stimuleren om te participeren aan cultuuraanbod?”**

Om hierop te kunnen antwoorden, heb ik me verdiept in de theorie rond dit onderwerp zoals onderzoeksrapporten, beleidsvoorstellen, visieteksten van verschillende organisaties... Maar vanuit mijn stage heb ik ook veel geleerd uit praktijkervaringen. Ik heb met enkele OCMW-cliënten gesproken rond cultuur en hun deelname eraan. Verder had ik verschillende interviews met beleidsmedewerkers en maatschappelijk werkers in het werkveld. Ook uit de gesprekken met de collega's-maatschappelijk werker op mijn stage kreeg ik verschillende insteken voor dit werk. Door het schrijven van deze scriptie heb ik een eigen visie kunnen ontwikkelen. Dit zal u kunnen lezen doorheen deze bachelorproef.

Het antwoord op de onderzoeksvraag is aldus gestructureerd: eerst bespreek ik verschillende **deelthema's**.

In hoofdstuk één kijk ik naar vaststellingen dat deelnemen aan cultuur moeilijk is voor personen in armoede. Ik zal hier ook het profiel van mijn doelgroep duiden en ik onderzoek of cultuur een meerwaarde heeft.

In hoofdstuk 2 zal ik de oorzaken en gevolgen van niet participeren aan cultuur bespreken. Hierbij focus ik vooral op de drempels die personen in armoede ervaren bij cultuurparticipatie.

In het laatste hoofdstuk bespreek ik verschillende tools die het maatschappelijk werk voorhanden heeft voor cultuurparticipatie. Vanuit mijn stageplaats bespreek ik de tegemoetkoming voor socioculturele participatie. Andere vormen van ondersteuning in cultuurparticipatie neem ik ook onder de loep.

In verband met participeren aan cultuur beperk ik mij in dit werk tot het **cultuur consumeren**: het bezoeken van een tentoonstelling, een toneelstuk bijwonen, aanwezig zijn bij een debat, een uitstap naar de zoo maken, een boek in de bibliotheek lenen... Hoewel het zelf maken van een

toneelstuk of zelf kunst creëren ook belangrijk is, zal ik dit niet bespreken in deze scriptie. Dit laat ik over aan mijn collega's van sociaal-cultureel werk.

Om **structuur** in dit werk te krijgen zult u merken dat in de tekst sommige woorden in een dik lettertype staan. Zo markeer ik signaalwoorden die voor mij relevant zijn in een alinea. Zo heeft u, en heb ik ook, een snel zicht op wat er wordt besproken op een pagina. Voorbeelden en citaten zijn te herkennen aan het cursieve lettertype.

Ik schreef deze bachelorproef vanuit verschillende theoretische visies, maar vooral vanuit mijn stageachtergrond. Deze inzichten vanuit de praktijk komen ook aan bod in dit werk. Om mijn stageplaats te vermelden in deze scriptie heb ik **toestemming** gevraagd. De toelating kan u vinden achteraan bij de bijlagen. De cliënten van het OCMW die geïnterviewd werden, worden niet bij naam genoemd, dit om hun privacy te garanderen.

Hoofdstuk 1: Cultuur is een mensenrecht

Inleiding

“We dromen van een samenleving waarin iedereen aan cultuur kan participeren en waar iedereen meer dan vandaag van alle verschillende cultuurvormen kan proeven en genieten.”¹

1.1. Iedereen heeft recht op cultuur

Iedereen heeft recht op cultuur en op zijn eigen cultuur. Zo geeft artikel 27 van de **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens** aan:

“1. Een ieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan. [...]”²

Sinds 1994 formuleert artikel 23 van de **Belgische Grondwet** dit recht als volgt:

“Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden. Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige plichten, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen. Die rechten omvatten inzonderheid : [...] 5° het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing.”³

1.2. Wat is cultuur?

“Ik zou niet weten wat cultuur precies inhoudt, dus ik kan niet zeggen of ik deelneem aan cultuur.”⁴

“Cultuur is iets buitengewoons, in de zin dat zij ons nieuwe dingen doet ontdekken. Maar cultuur heeft ook met het dagelijks leven te maken, bijvoorbeeld de muziek die men op de radio beluistert, de reportages en de debatten op de televisie, de informatie die men leest in de kranten of die men hoort. Al die dingen voeden ons denken, wij leren meer zaken kennen, wij zijn meer in staat om ons denken op te bouwen en ook om meer te genieten van de mooie dingen (schilderkunst, muziek, architectuur, enz.), die we vaak in het leven tegenkomen.

Cultuur helpt ons te ontdekken waar wij van houden, wat wij in staat zijn te doen. Zij laat ons toe om toegang te krijgen tot veel soorten van kennis waardoor wij onze vaardigheden meer en beter kunnen benutten.

Cultuur is een rijkdom voor iedere mens. Het is iets wat wij in ons hebben en dat ons in staat stelt om met anderen tot een uitwisseling te komen, om naar anderen toe te stappen. In die zin is cultuur een instrument.

Cultuur helpt ons de tijd te vullen. Vooral als men geen werk heeft en als mens geen regelmatige tijdsbesteding heeft. Cultuur laat ons ook toe om deel te nemen aan manifestaties van de stad, zij biedt ons de kans deel uit te maken van de gemeenschap. Bovendien, als we zelf iets cultureels

---

¹ GELDOLF, D. en DRIESSENS, K., Over culturele armoede, armoedecultuur en betrokkenheid, Reflecties over participatie aan en het recht op (eigen?) cultuur in: LEYE, M. (ed.), Over (cultuur)participatie. Brussel, EPO, 2006, blz. 142-152.

² UNIVERSELE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS van 10 december 1948, art. 27, United Nations Human Rights, internet, (25 maart 2012).

³ K.B. van 12 april 2011 houdende maatregelen ter bevordering van de maatschappelijke participatie en de culturele en sportieve ontplooiing van de gebruikers van de dienstverlening van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn voor 2011, art. 2, Belgisch staatsblad, internet, 12 april 2011.

⁴ CLIËNT Y, Mondelinge mededeling, bureelgesprek, d.d. 20 april 2012.

maken (schilderen, foto's, liederen, ...) moeten wij het tonen aan anderen. Zo kunnen zij er ook van genieten en er voordeel uit halen. Dat kan andere mensen aanmoedigen om er ook aan te beginnen.”⁵

Uit de voorgaande citaten merken we dat cultuur moeilijk eenduidig te definiëren is. Cultuur is dan ook erg breed, het kan gaan van 'The Voice van Vlaanderen' kijken op televisie, op vakantie gaan naar Rome of naar het theaterstuk 'Een brief aan mijn rechter' in NTGent gaan kijken. Cultuur is voor vele mensen **ontspannen**.

“Cultuur is elke vorm van vrijetijdsbesteding waar mensen zich goed bij voelen en waar ze kunnen genieten.”⁶

De afbakening van cultuur is **voor iedereen anders**. Iedereen ervaart cultuur anders. Cultuur is dan ook uiterst moeilijk te definiëren, toch is een concrete invulling nodig om mijn vraagstelling van dit werk richting te geven.

Cultuur kan worden ingedeeld in de actieve en de passieve component. 'Actieve cultuurdeelname' is zelf schilderen, muziek maken, meewerken aan een sociaal-artistiek project. Maar de component van actieve cultuur zal ik niet bespreken in dit werk. Ik wil me focussen op de **passieve component** van cultuur, het consumeren van cultuur. Naar toneel gaan, een muziekconcert bijwonen, een film in de bioscoop zien... Ook naar de bibliotheek gaan is voor mij cultuur. Met deze afbakening wil ik de waarde van actieve cultuurdeelname niet onderkennen, integendeel actief cultuur meemaken heeft een grote meerwaarde. Toch beperk ik me in dit werk tot passieve cultuurdeelname.

1.3. Doelgroep en sociale uitsluiting

1.3.1. Kansengroepen nemen niet deel aan cultuur

Hoewel cultuur een grondrecht is, nemen niet alle bevolkingsgroepen gelijkwaardig deel aan dit recht.

Concrete cijfers over cultuurdeelname bij personen in armoede zijn moeilijk te verkrijgen. De meeste onderzoeken gebruiken het opleidingsniveau als variabele om cultuurparticipatie bij kansarmen te meten.

*“De effecten van opleiding op de cultuurparticipatie zijn bijzonder groot.
Iemand met een diploma hoger onderwijs, maakt 3,9 maal meer kans om frequent te participeren dan iemand met een diploma hoger secundair.
Iemand met een diploma lager secundair, heeft dan weer 2,6 maal minder kans om frequent te participeren dan personen met een diploma hoger secundair.
Voor personen zonder diploma of met alleen een diploma lager onderwijs is diezelfde kans zelfs 5,3 keer minder. Het opleidingseffect is bij alle kunstdisciplines merkbaar, zij het met wisselende intensiteit.
Kijken we naar de kans om frequent te participeren bij lager opgeleiden dan zien we dat die het kleinst is voor klassieke concerten en festivals (11,1 keer kleiner dan de groep met een HSO-diploma), vervolgens voor literaire evenementen (5 keer kleiner), bioscoopbezoek (4,8 keer kleiner), kunstmusea en -tentoonstellingen (4,4 keer kleiner), musicals, revues en shows (2,6 keer kleiner).
Alleen voor theater- en dansvoorstellingen wijkt de participatiekans van de laagst opgeleide groep*

---

⁵ Algemeen verslag over de armoede 1994. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1995, blz. 297-298.

⁶ Ons CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 24.

niet significant af van de referentiegroep. De drempel voor erfgoedactiviteiten, voor musicals, revues en shows, en voor podiumkunsten lijkt dus het laagst voor lageropgeleiden.”⁷

Ook in het onderzoek naar cultuurparticipatie van John Lievens en Hans Waege lezen we dat kansengroepen nog te weinig deelnemen aan cultuur.

Bijvoorbeeld: slechts 3% van de onderzoeksgroep met geen diploma of diploma lager onderwijs heeft de voorbije zes maanden een concert of muziekfestival bijgewoond. Voor de groep met een diploma van het hoger of universitair onderwijs is dit 22%.⁸

“Hoe smal of breed men cultuur bekijkt, wetenschappelijke studies tonen aan dat de culturele participatie sociaal ongelijk verdeeld is over de bevolking. Het hoeft geen betoog dat personen die in armoede leven alle factoren cumuleren die een volwaardige cultuurparticipatie verhinderen.”⁹

Als we een museum bezoeken of een theater bekijken, zien we in een oogopslag dat er onder de deelnemers maar een zeer geringe sociale mix is. We kunnen stellen dat de middenklasse bij culturele evenementen oververtegenwoordigd is. Het aantal deelnemers van een of andere kansengroep is vaak erg klein of nihil.

1.3.2. Personen in armoede

Cultuurparticipatie bij kansengroepen is dus niet evident. Ik wil in dit werk me specifiek richten op de cultuurparticipatie bij personen in armoede.

Met personen in armoede bedoel ik mensen die het financieel moeilijk hebben, mensen met een bestaansuitkering, een inkomen uit sociale zekerheid of een minimumloon. Het is niet gemakkelijk om te overleven in deze maatschappij. Voor hen is cultuur betalen niet vanzelfsprekend. Deze mensen worden gezien als de onderste laag van onze samenleving.

Vanuit mijn stageplaats, Welzijnsbureau Sint-Amandsberg van OCMW Gent, kwam ik dagelijks in contact met personen in armoede. Het leefloon ligt nog steeds onder de armoedegrens. En aangezien de cliënten binnen het welzijnsbureau overwegend een leefloon ontvangen, leven zij ook in armoede.

1.3.3. Cultuurparticipatie en middenklasse

Cultuurparticipatie bij de middenklasse wordt als vanzelfsprekend beschouwd. Terwijl het voor maatschappelijk kwetsbare groepen moeilijker lijkt om aan cultuurparticipatie te doen. Dit lijkt ‘moeilijker’ omdat een aantal vanzelfsprekendheden voor personen uit kwetsbare groepen niet tellen.¹⁰

Dominique Willaert van Victoria Deluxe betoogt dat kunst zich te veel op de blanke middenklasse richt, terwijl superdiversiteit in onze maatschappij een feit is.¹¹

---

⁷ Op weg naar een meer diverse cultuurparticipatie in Antwerpen Stand van zaken Aanbevelingen. Internet, pdf, 2010?, (24 mei 2012), Blz. 76.

⁸ LIEVENS, J. en WAEGE, H., Cultuurkijker, Cultuurparticipatie in breedbeeld, Basisgegevens van de survey naar cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004. Antwerpen, De Boeck, 2005, blz. 297.

⁹ DIERICKX, D., Recente evolutie inzake cultuurparticipatie en vrijetijdsbesteding. Antwerpen, Koning Bouwdewijnstichting, 2001, blz. 9.

¹⁰ Vrij naar: VOS, I., Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2003, blz. 15.

¹¹ Vrij naar: WILLAERT, D., De waarde van kunst en cultuur. Lezing, d.d. 20 maart 2012.

1.3.4.Sociale uitsluiting

Leven in armoede is een bekend probleem, maar nog te vaak focussen we ons enkel op het te financiële aspect van armoede. Leven in armoede is meer dan geen geld hebben, het is een structureel probleem dat personen in armoede uitsluit op verschillende levensdomeinen.

Zoals de definitie van Jan Vranken luidt: *“Armoede is een **netwerk van sociale uitsluitingen** dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen.”*^{12, 13}

Armoede is een uitsluiting die zich uitstrekt over verschillende levensgebieden: huisvesting, tewerkstelling, inkomen, gezondheid, opvoeding, onderwijs, cultuur, dienstverlening, rechtspleging, ontspanning, deelname aan het maatschappelijk en politiek leven...¹⁴

Ook al **associëren** we cultuur niet direct met armoede, toch moeten we beseffen dat personen die in armoede leven ook op het vlak van cultuur uitgesloten worden. Nochtans is cultuur een mensenrecht en kan het veel teweegbrengen zowel bij de persoon zelf als in de samenleving.¹⁵

*“Niet kunnen participeren aan culturele bezigheden, sluit je uit van het hedendaagse samenleven. Voor mensen die in armoede leven, is dit dagelijkse realiteit. Bovendien moeten deze mensen zich dag in dag uit zorgen maken over hun problemen. Even al de miserie vergeten en zich ontspannen, is voor hen van uitiem belang. Het geeft hen niet alleen opnieuw energie om tegen de armoede te vechten, het verhoogt ook hun eigenwaardegevoel. Kortom, cultuurparticipatie helpt mensen uit de armoede te halen en te integreren in de maatschappij.”*¹⁶

Culturele participatie is sociaal ongelijk verdeeld over de bevolking. Cultuur kan als wapen gebruikt worden om mee de kloof te overbruggen tussen armen en de rest van de samenleving.¹⁷

De overheid en allerlei organisaties kunnen langs de culturele invalshoek sociale uitsluiting bestrijden. Door cultuur wordt onder andere de band met de omgeving weer aangehaald en leert men de algemeen aanvaarde leefpatronen aan, zo wordt de sociale ongelijkheid tussen mensen in armoede en de samenleving kleiner gemaakt.

Geen culturele participatie brengt voor armen meer sociale uitsluiting met zich mee op verschillende gebieden. Zo heeft men minder kansen op het vlak van werkgelegenheid, onderwijs, participatie aan het sociaal leven en ook de psychische gezondheid lijdt onder een gebrek aan cultuurdeelname. Mensen zonder cultuurparticipatie worden eenzamer en worden zo uitgesloten in onze samenleving.

Kortom: *“Cultuur is geen luxe. Het behoort wezenlijk tot het menselijk leven. De culturele armoede is wellicht de zwaarste vorm van uitsluiting.”*¹⁸

---

¹² VANDECASTEELE, A., Armoede en hulpverlening. Hand-outs powerpointprestatie, dia 2. In Verkenning Maatschappelijk Werk, niet-gepubliceerde cursus, Gent, Arteveldehogeschool – Opleiding Bachelor in het Sociaal Werk, 2010-2011.

¹³ VRANKEN, J., Jaarboek armoede en sociale uitsluiting 2009. Leuven, Acco, 2009 Blz. 40

¹⁴ Vrij naar: MARIS, J., Haalbare cultuur voor iedereen, het is een fundamenteel recht voor mensen in armoede, dat ze kunnen deelnemen aan het cultureel leven. Antwerpen, Antwerps Platform Generatiearmen en Vlaams Forum Armoedebestrijding, oktober 2002, blz. 8.

¹⁵ Vrij naar: MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 9.

¹⁶ Ons CULTUurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 1.

¹⁷ Vrij naar: Armoederapport 2010. Gent, Stad Gent en OCMW Gent, 2010, blz. 59.

¹⁸ Algemeen verslag over de armoede 1994. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2005, blz. 296.

1.4. Meerwaarde van cultuurdeelname

Cultuur is voor personen in armoede geen overbodige luxe. Cultuurdeelname in alle sociale lagen is noodzakelijk en zinvol. Cultuur kan zo gebruikt worden als wapen tegen armoede.

Cultuurparticipatie heeft **positieve effecten op verschillende terreinen**. Door cultuurdeelname kunnen armen zich meer integreren in de samenleving waardoor de sociale ongelijkheid kleiner wordt ten opzichte van de middenklasse, maar een deelname heeft ook positieve gevolgen op het persoonlijke vlak.

Personen in armoede hoeven niet per se deel te nemen aan 'hoge cultuur', zoals naar de opera gaan of een tentoonstelling bezoeken. Als ze een krant lezen, naar de bibliotheek gaan of een gratis concert bijwonen, genereert dat eveneens meerwaarde, mogelijk zelfs op verschillende vlakken.

1.4.1. Individuele ontplooiing

De meeste mensen die deelnemen aan culturele activiteiten vinden het gewoon **leuk**. Zo kan het prettig zijn om een theatervoorstelling van Het Paleis te gaan bekijken of een concert van Laura Lynn bij te wonen. Naar een cultureel evenement gaan kan je een goed gevoel geven.

Uit de lectuur van A. Cle i.v.m. culturele participatie in het Brusselse OCMW en van een publicatie van Welzijnsschakel in Puurs leren we dat er nog meer positieve effecten van cultuurdeelname zijn.^{19, 20, 21}

Door kennis te maken met cultuur wordt het individu versterkt. De persoonlijke ontwikkeling van de personen wordt positief gestimuleerd.

Die persoonlijke ontwikkeling gebeurt op verschillende vlakken:

Een heel belangrijke voorwaarde om zich te kunnen ontwikkelen is **zich kunnen ontspannen**.

Personen in armoede leven in een constante stress-situatie. Door deel te nemen aan een culturele activiteit kunnen ze hun zorgen vergeten en tot rust komen.

Wie deelneemt aan cultuur krijgt meer **zelfvertrouwen**, je wordt immers minder aangesproken op je beperkingen. De individuele autonomie vergroot doordat de cultuurparticipant meer alternatieven ziet dan het eigen, door armoede beperkte leven. Van cultuur genieten verbetert de levenskwaliteit. Personen die deelnemen aan cultuur worden ondernemender.

Bijvoorbeeld ze vinden zelf de weg naar de bibliotheek waar ze knutselideeën uit boeken of van het internet halen.

Ze nemen hun lot in handen, durven (weer) geloven dat ze zelf hun leven kunnen veranderen.

Deelnemen aan een culturele activiteit opent een **breder kijk** op de samenleving, de eigen grenzen worden verlegd en zo krijgen de participanten weer greep op hun eigen leven. Dat biedt meer mogelijkheden om te integreren in de maatschappij.

Het individu breekt uit zijn isolement: het krijgt (weer) vertrouwen in anderen, het durft sociale contacten leggen en ontwikkelt gaandeweg **sociale vaardigheden**, zoals zich aan afspraken houden, op tijd komen, een gesprekje aanknopen met een vreemde. Onderzoek heeft zelfs uitgewezen dat er meer interesse ontstaat om een opleiding te volgen.

Cultuur consumeren, stimuleert de creativiteit en de **verbeelding**. Jane Davis, een Britse dame die voor mensen aan de rand van de maatschappij 'The Reader Organisation' opzette, zei: "Zonder

---

¹⁹ Vrij naar: Cle, A., Culturele, sportieve en sociale participatie. Het OCMW aan zet! Brussel, POD Maatschappelijk Integratie, 2005, blz.16-18.

²⁰ Vrij naar: Cle, A. en MECHBAL, L., Rapport betreffende de onderzoeksopdracht inzake toelage aan de OCMW's om de sociale en de culturele participatie en ontplooiing van hun cliënten te bevorderen. Brussel, Kunst en Democratie, 2004, blz. 14-15.

²¹ Vrij naar: Ons CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 15-23.

verbeelding kan je niet denken, verbeelding helpt je dingen te verstaan. Verbeelding is de kracht om vooruit te denken."²²

Cultuur is ook een middel om **gevoelens** te herkennen en te kunnen plaatsen. Jane Davis vindt dit belangrijk en citeerde in haar lezing Wilfred Ruprecht Bion, een Britse psychiater.

Hij zei *"a failure to use emotional experiences produces a disaster in the development of the personality"* dat kan vergeleken worden met wat er gebeurt als een mens op een bepaald moment in zijn leven geen eten of drinken meer krijgt.²³

Cultuurdeelname maakt het ook mogelijk dat mensen (weer) **probleemoplossend kunnen denken**. Er zijn immers mensen die wel gedachten hebben, maar het apparaat om te denken missen. Dat stelde W.R. Bion vast.²⁴

1.4.2. Cultuurparticipatie in groep

Deelnemen aan cultuur heeft ook effecten op groepsniveau. Ook dat blijkt uit de publicaties van Cle en Welzijnsschakel. Als er culturele projecten op buurtniveau georganiseerd worden, waarop de hele buurt aanwezig kan zijn, heeft dat positieve gevolgen.

Cultuur consumeren, samen met de eigen buurt heeft invloed op het lokale imago en de lokale identiteit van die buurten en die wijk. Via geslaagde participatieprojecten wordt er afgerekend met de negatieve stereotypering van de buurt en haar bewoners. Deze projecten dragen bij tot een **positieve beeldvorming** van de buurt.

Via culturele evenementen in de buurt leren buuren elkaar kennen in een andere context dan de doordeweekse. Onderlinge contacten komen tot stand of worden in stand gehouden. De mensen leren van elkaar en doen nieuwe ervaringen op. Wederzijds respect en vertrouwen groeien. De beeldvorming van de ander wordt bijgestuurd. Zo zullen de scherpe sociale, etnische en godsdienstige grenzen tussen mensen vervagen. Dat kan **sociale emancipatie** op gang trekken. De mensen krijgen het gevoel 'erbij te horen'. Ze voelen zich welkom, ervaren vriendschap, ervaren dat ze belangrijk zijn. Ze voelen dat ze deel uitmaken van een grotere groep, wat de **sociale cohesie** en gemeenschapsvorming bevordert.

1.4.3. Positieve effecten van cultuur voor de samenleving

Cultuurdeelname heeft ook effecten op het macroniveau, onze samenleving.

De laatste jaren is het besef gegroeid dat cultuur een belangrijke invalshoek is bij het wegwerken of het verminderen van **sociale problemen**. Dit besef werd onder andere opgenomen in de wetgeving. Ook zijn er vele initiatieven ontstaan die mikken op een grotere culturele participatie van de lagere klassen.

Hieronder bespreek ik aan de hand van voorbeelden van lokale projecten het effect van cultuur op macroniveau.

*Bijvoorbeeld: De Gentse organisatie Victoria Deluxe werkt sociaalartistieke projecten uit. Deze organisatie hecht groot belang aan het samenwerken met andere maatschappelijke en culturele actoren. Samen zetten ze sociaalartistieke projecten op die onder andere gericht zijn op het versterken van de deelnemers. Ze willen via hun projecten hun deelnemers emanciperen in hun werking, maar ook in de samenleving.*²⁵

---

²² DAVIS, J., The social importance of Reading, lezing, Antwerpen, 2 maart 2012.

²³ BION, W. (Brits psychiater), geciteerd in: DAVIS, J., The social importance of Reading, lezing, Antwerpen, 2 maart 2012.

²⁴ BION, W. (Brits psychiater), geciteerd in: DAVIS, J., The social importance of Reading, lezing, Antwerpen, 2 maart 2012.

²⁵ Vrij naar: VICTORIA DELUXE VZW, Visie en missie. Internet, (11 april 2012).

*Bijvoorbeeld: Bij' De Vieze Gasten kan iedereen terecht voor een theatervoorstelling, een muziekconcert, cabaret en comedy. Maar verder is Bij' De Vieze Gasten ook een ontmoetingsruimte voor buurtbewoners en artiesten. Deze organisatie hecht veel belang aan buurtparticipatie. Ze kozen dan ook een goede locatie hiervoor uit. Hun lokaal staat midden in de Brugse Poort. Dit is een buitenwijk van Gent rijk aan een grote mix aan nationaliteiten en verschillende lagen van de maatschappij. Al deze 'buren' kunnen terecht Bij' De Vieze Gasten.*²⁶

*Bijvoorbeeld: Villanella organiseerde al enkele jaren Blok-Bloc, een cultureel feest in de wijk op Linkeroever in Antwerpen. Tussen de woonblokken van Linkeroever wordt er theater voorgesteld, muziek gespeeld en gedanst.*²⁷

*Bijvoorbeeld: Tijdens de paasvakantie 2012 organiseerde toneelgezelschap Luxemburg voor het zevende jaar op rij 'Bij de burens op de picknick', op acht verschillende pleintjes in Antwerpen. 'Bij de burens op de picknick' was een interactieve namiddag voor iedereen vanaf 4 jaar. Het plein waar toneelgezelschap Luxemburg neerstreek werd omgetoverd tot een feestelijke picknickplek waar je theater en film op je boterham kreeg. De picknick is de jaarlijkse afsluiter van het participatieproject 'Bij de burens' waarmee Luxemburg theater rechtstreeks bij kansarme en allochtone gezinnen in de living bracht.*²⁸

1.4.4. Besluit

Cultuur kan personen uit de isolatie van de armoede weghalen en hen integreren in de maatschappij.

*"We moeten cultuurparticipatie hier in een breder kader van maatschappelijke participatie en emancipatie geplaatst worden. Het gaat daarbij niet over cultuur óf onderwijs óf huisvesting, maar wel over cultuur als een van de domeinen om participatie en emancipatie te bevorderen. Die verschillende domeinen mogen trouwens niet gescheiden van elkaar opereren: cross-overs kunnen ervoor zorgen dat er kruisbestuiving ontstaat, waardoor iedereen kan voortbouwen op elders opgedane ervaring."*²⁹

---

²⁶ Vrij naar: BIJ' DE VIEZE GASTEN, Een sociaalartistieke organisatie. Internet, (11 april 2012).

²⁷ Vrij naar: BLOK-BLOC, Blogspot. Internet, (11 april 2012).

²⁸ Vrij naar: NOORDLINK, Bij de burens op de picknick. Internet, 31 maart 2012.

²⁹ VOS, I., Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2003, blz. 9.

Hoofdstuk 2: Oorzaken en gevolgen van niet-participatie

Inleiding

Deelnemen aan culturele activiteiten is voor personen in armoede niet zo vanzelfsprekend als voor personen uit de middenklasse. In het eerste hoofdstuk zagen we dat personen in armoede hun recht op cultuurparticipatie niet opnemen. Toch heeft cultuur een grote meerwaarde zowel voor de persoon zelf als voor onze samenleving. Verder wil ik stilstaan bij de vraag: “Hoe komt het dat personen in armoede niet deelnemen aan cultuur?” Welke oorzaken spelen voor hun hierbij een rol? En welke gevolgen heeft niet deelnemen aan cultuur?

2.1. Oorzaken

2.1.1. Niet willen deelnemen

Fundamenteel is dat cultuurparticipatie een keuze moet zijn en blijven. Het mag geen verplichting zijn en cultuur mag niet worden opgedrongen. Iedereen, inclusief wie in armoede leeft, moet de kans krijgen om te kiezen. Wel moeten de kansen er zijn of gecreëerd worden om zelf te kunnen uitmaken of men wil deelnemen en waaraan.³⁰

Bij personen in armoede is niet willen deelnemen aan cultuur vaak een excuus omdat men niet kan deelnemen. Vaak spelen andere drempels een rol in het niet participeren aan cultuur.

“Niet willen deelnemen is een keuze, niet kunnen deelnemen is uitsluiting.”³¹

2.1.2. Maslow

Als we naar de theorie van Maslow en zijn behoeftehiërarchie kijken, kunnen we ons de vraag stellen: ‘Hebben personen in armoede wel nood aan cultuur?’

Figuur 1: Behoeftepiramide van Maslow³²

³⁰ Vrij naar: VOS, I., Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2003, blz. 33.

³¹ HAESDONCKX, C., Recht op Cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie. Antwerpen, DSL/ Cultuurcel stad Antwerpen, 2001, blz. 3.

³² Behoeftepiramide van Maslow. Internet, (18 mei 2012).

Volgens de behoeftepiramide lijkt participeren aan cultuur voor personen in armoede een van hun laatste zorgen. Eerst willen ze hun fysiologische behoeften vervullen zoals slaap, voedsel, wonen, gezondheid... vóór ze aandacht schenken aan hogere menselijke motivaties zoals behoefte aan eigenwaarde en zelfrealisatie. Personen in armoede zouden geen behoefte hebben aan cultuur, onder te brengen bij zelfontplooiing - als hun basisbehoeften niet voldaan zijn.³³

Toch ervaren personen in armoede dit anders. Zoals we hierboven kunnen lezen, hebben zij nood aan zelfontplooiing, ontspanning, sociaal contact, waardering en erkenning... Cultuur kan hen dat allemaal bieden. Cultuur is wel degelijk nodig en zinvol, zeker voor personen in armoede. Cultuur kan hun dagelijks leven in een ander perspectief plaatsen.

De behoeftetheorie van Maslow is op het vlak van cultuurparticipatie **achterhaald**. Personen in armoede hebben ook nood aan ontspanning. In onze samenleving lijkt cultuurparticipatie bij personen in armoede nog te vaak een overbodige luxe. Althans, dat is wat de middenklasse denkt: wie amper geld heeft voor voedsel, kleding en onderdak kan zich geen extra's permitteren. Mensen die in armoede leven herkennen deze druk vanuit de samenleving. Deze druk kan een reden zijn om net niet te participeren aan cultuur, hoewel ze wel de nood ervaren om er even tussenuit te zijn.^{34 35}

OCMW Gent biedt een financiële tegemoetkoming voor cultuurdeelname. Toch merk ik dat de maatschappelijk werkers binnen het welzijnsbureau van Sint-Amandsberg een dubbel gevoel hebben bij deze financiële hulp. Bij cliënten komt het vaak voor dat er geen geld voorhanden is om in hun basisbehoeften te voorzien, ze kunnen hun schulden, hun huishuur, zelfs hun eten niet betalen. De maatschappelijk werkers voelen deze situaties aan als 'crisis'. Maar er is wel een tegemoetkoming voor cultuurparticipatie. Dat geld mag niet gebruikt worden om eten, huishuur, schulden te betalen. De maatschappelijk werkers hebben het er in deze situaties moeilijk mee dat er wél geld is voor cultuurparticipatie, maar niet om cliënten te voorzien in hun fysiologische behoeften.

2.1.3. Drempels

Cultuurparticipatie blijft voor personen in armoede een weinig uitgewerkt grondrecht. Niet deelnemen aan cultuur is meestal geen bewuste keuze, vaak spelen verschillende drempels een rol waardoor personen niet kunnen deelnemen aan cultuur.

Al te vaak denkt men enkel aan het financiële aspect dat personen in armoede belemmert om deel te nemen aan cultuur, toch spelen er nog verscheidene andere drempels mee. We mogen de fysieke en de psychische drempels zeker niet uit het oog verliezen.

*"Er zijn cultuurdrempels die zonder begeleiding en ondersteuning niet genomen kunnen worden."*³⁶

---

³³ Vrij naar: RIGTER, J. Het palet van de psychologie, stromingen en hun toepassingen in hulpverlening en opvoeding. Bussum, Coutinho, 2008, blz. 141.

³⁴ Vrij naar: VAN HOOFF, A., Culturele participatie: van overbodige luxe tot miskend grondrecht?, Armoederapport 2010, een jaar na het indicatorenrapport: reflecties over armoede, indicatoren en het beleid. Gent, Stad Gent, oktober 2010, blz. 62.

³⁵ Recht op cultuur, 10 jaar na het algemeen verslag over de armoede. Brussel, Kunst en Democratie, april 2005, blz. 1.

³⁶ ZUIDPOORT GENT, DE, Cultuurparticipatie als maatschappelijke betrokkenheid. Internet, pdf (15 april 2012), blz. 3.

Deze cijfers kunnen al een idee geven welke drempels er verder besproken zullen worden.

<i>Weet niet welke programma's</i>	64
<i>Het kost teveel</i>	43
<i>Ik heb niemand</i>	29
<i>Waar kaarten halen</i>	23
<i>Niet op mijn gemak</i>	23
<i>Geen babysit</i>	13
<i>Hoe je daar gedragen</i>	6
<i>Andere (zie niet begrijpen wat er gebeurt, weinig ervaring in het bezoek van culturele activiteiten)</i>	6
<i>Iedereen kijkt naar mij</i>	5

Tabel 1: Drempels, waarover gaat het?³⁷

“De cultuurtempels zijn vaak ver weg, dat wil zeggen aan het andere eind van de stad, buiten de eigen veilige wijk. En wie let er ondertussen op de kinderen? Hoe organiseer ik dat? Met wie zal ik gaan? En telkens weer: wie betaalt dat?”³⁸

a) Financiële drempels

Toegangsprijs

De toegangsprijs, die betaald moet worden om deel te nemen aan een culturele activiteit, is de meest zichtbare drempel. Voor personen in armoede is het niet vanzelfsprekend om geld te besteden aan een culturele activiteit.

Het inkomen is vaak zo klein dat er na aftrek van de vaste kosten en de kosten van het eten vaak geen geld meer overschiet voor ontspanning. En ook moet er gespaard worden voor eventuele onverwachte kosten.

“Met mijn inkomen ben ik verplicht om keuzes te maken. Vaak schiet een culturele activiteit over”.³⁹

De voorstellingen waarvoor veel reclame gemaakt wordt, zijn het meest gekend, maar zijn ook erg duur.

Bijvoorbeeld de ticketprijs voor musical ‘Fiddler on the Roof’ begint bij €44. De theatervoorstelling bij Victoria Deluxe ‘Sa Majesté des mouches’ kost €7, maar jongeren en werkzoekenden betalen maar €5.

Gratis?

Personen in armoede ervaren cultuur en ontspanning als te duur. Voor mensen met een laag inkomen is het dus moeilijk om van cultuur te genieten. En toch is cultuur een recht voor iedereen. Dus kunnen we besluiten cultuur gratis te aanbieden. Maar dat is niet de oplossing. Als cultuur gratis wordt aangeboden, gaan mensen omdat het gratis is, maar het specifieke doelpubliek wordt zo niet bereikt.

³⁷ MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 31.

³⁸ GELDOF, D. en DRIESESENS, K., Over culturele armoede, armoedecultuur en betrokkenheid, Reflecties over participatie aan en het recht op (eigen?) cultuur in: LEYE, M. (ed.), Over (cultuur)participatie. Brussel, EPO, 2006, blz. 142.

³⁹ MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 34.

Ook willen personen in armoede geen etiket opgekleefd krijgen. Een speciaal cultuuraanbod voor personen in armoede is geen goed idee. Als het cultuuraanbod overduidelijk gericht is op mensen in armoede, weet iedereen dat zij de 'armen' zijn die cultuur niet kunnen betalen.⁴⁰

*"Wat je gratis geeft dan profiteren ze daarvan. We moeten toch iets betalen. Het moet toch toegankelijk voor iedereen blijven als je er voor wil kiezen. Ik wil ook kunnen betalen zoals een ander. Iets gratis aanpakken, dat ligt heel moeilijk voor mij. Gratis mag niet. Ik vind dat je moet zelf kunnen betalen. De meeste mensen zouden dat niet willen, alles gratis. Anders gaan ze denken: wij krijgen dat toch. Door gratis te maken, ontnem je mensen hun stem."*⁴¹

Prijsvermindering is een goed idee, maar er moet steeds in het oog worden gehouden dat deze vermindering niemand stigmatiseert en een etiket opplakt.

Bijkomende kosten

Niet enkel het toegangsticket kost geld, maar bij een bezoek aan een cultureel evenement kunnen de bijkomende kosten oplopen. Zo moet er ook rekening gehouden worden met de prijs van het vervoer, de babysit, de vestiaire en vaak komt er nog een consumptie bij. Voor personen in armoede is het niet vanzelfsprekend om deze bijkomende kosten te kunnen dragen.

*"Ook met een ticket van cultuur voor €1 zijn er nog kosten die ik erbij moet betalen. Dat begint op te lopen, vooral als je er niet op voorzien had."*⁴²

*"Hadt ge niet beter met uwe kleine naar Plopsaland geweest? Alle kinderen die onder de 10 zijn mogen gratis. Maar ik dan: En hoe moet ik daar geraken? Dat kost ook geld. Ginder eet ge iet en heeft ze zich dan geamuseerd?"*⁴³

b) Praktische drempels

Bereikbaarheid

Voor personen in armoede is het niet vanzelfsprekend om zich te begeven naar een locatie. Zij hebben vaak geen auto ter beschikking en zijn zo volledig afhankelijk van het openbaar vervoer. Om kosten te besparen op vervoer, gaan ze zoveel mogelijk te voet. Personen in armoede maken in het algemeen te weinig gebruik van trein, tram of bus en zijn het niet gewoon om het openbaar vervoer vlot te gebruiken.

Het is niet makkelijk om uit te zoeken hoe je het best bij een bepaald cultureel centrum geraakt. Dit opzoeken vereist vaardigheden. Er moet op voorhand worden uitgezocht wat het adres van het cultureel centrum is, welke bus of tram daar net stopt en wanneer die bus of tram vertrekt of aankomt.

*"Transport kost niet alleen geld, maar ook tijd."*⁴⁴

*"De verplaatsing met de trein is al een gebeurtenis op zich!"*⁴⁵

---

⁴⁰ Vrij naar: CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 31.

⁴¹ CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 31.

⁴² CLIËNT X, Mondelinge mededeling, huisbezoek d.d. 22 maart 2012.

⁴³ Ons CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 30.

⁴⁴ VOS, I., Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2003, blz. 21.

⁴⁵ MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 33.

Een bijkomend probleem voor de gebruiker van het openbaar vervoer is dat een cultuurvoorstelling soms later eindigt dan de laatste bus of trein. Ofwel moet men de voorstelling vroeger verlaten ofwel is men verplicht om een taxi te nemen. Of men moet zich haasten om de bus of trein te halen, waardoor men het plezier van nagenieten van de culturele activiteit mist.

Kinderopvang

Als men wil deelnemen aan een culturele activiteit, moeten ouders vaak ook op voorhand denken aan hun kinderen. Kinderopvang is in verschillende opzichten een probleem. Nemen ze hun kinderen mee? Laten ze de kinderen thuis en voorzien ze een babysit?

“Ik ben een alleenstaande moeder met vier kinderen. Ik ben gebonden aan mijn kinderen. Er is altijd wel iets met de kleine mannen. Ik heb amper tijd voor mezelf, laat staan dat ik dan nog eens aan cultuur ga doen.”⁴⁶

“Een babysit? Dat kost geld en kan je die wel vertrouwen met je kinderen? Toch zouden mijn vrouw en ik het goed kunnen gebruiken om iets met ons tweetjes te doen. We zijn bijna nooit alleen. We slapen met vijf op één kamer en het gebrek aan privacy kan wel eens doorwegen!”⁴⁷

Maar een babysit voorzien is niet zo gemakkelijk. Sommige ouders geven hun kinderen niet graag uit handen. Waar vind je een goede babysit? Is die betaalbaar? Een beroep doen op het sociale netwerk is voor personen in armoede niet altijd zo vanzelfsprekend. Ze hebben vaak een zwak sociaal netwerk en de band met hun familie of burens is niet zo goed. Een beroep doen op informele opvang is niet gemakkelijk. Vaak zijn opvanginitiatieven te duur en weinig flexibel in openingsuren.

“Ik ken gewoon niemand, ik kan het moeilijk op internet zetten hé.”⁴⁸

Mensen willen een vaste babysit op wie ze kunnen vertrouwen en bij wie ze zich op hun gemak voelen.

Personen in armoede moeten eerst een andere drempel overwinnen, hun terughoudendheid tegenover buitenstaanders, een vreemde in hun huis binnen laten en hem of haar toelaten in hun thuisfeer. Hun huizen zijn vaak klein en in slechte staat. Vaak haken babysitters af omdat ze deze omstandigheden niet kennen. Ook willen personen in armoede een babysit die vrijblijvend komt, iemand die zich niet bemoeit met hun huishouden, die hen niet controleert of veroordeelt.⁴⁹

Cultuuraanbod niet kennen

Mensen weten vaak niet welke culturele evenementen er zullen plaatsvinden. Personen komen niet in contact met het cultuuraanbod en het aanbod is dus onvoldoende bekend. Brochures en affiches bereiken hen niet. Het is niet evident om de weg te vinden in de overvloed aan folders, websites, cultuurkranten...

Mensen in armoede bezoeken zelden plaatsen waar ze in contact komen met het actueel cultuuraanbod, zoals bibliotheken, stadsdiensten, cultuurcentra... Voor het bekomen van programmabrochures moet men zeer gerichte inspanningen doen.⁵⁰

Mond-tot-mond reclame blijkt het efficiëntste te zijn. Door erover gehoord te hebben weten personen wel iets over het aanbod, maar ze weten niet precies wat het inhoudt.

---

⁴⁶ CLIËNT X, Mondelinge mededeling, huisbezoek d.d. 22 maart 2012.

⁴⁷ SCHENNOF, R. in Geflitst, vrijetijdspas. Wetteren, Permanent welzijnsoverleg, mei 2012, blz. 26.

⁴⁸ Ons CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 46.

⁴⁹ Vrij naar: BRYN, K., Wij blijven niet in de kou staan, mensen in armoede genieten van cultuur, sport en vrije tijd. Brussel, Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen vzw, 2010, blz. 13.

⁵⁰ Vrij naar: HAESDONCKX, C., Recht op Cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie. Antwerpen, DSL/ Cultuurcel stad Antwerpen, 2001, blz. 8.

“Het aanbod is groot, maar niet groot genoeg voor iemand met een vervangingsinkomen. Ik zou graag meer weten rond het aanbod vanuit Stad Gent, maar waar vind ik dit?”⁵¹

Hoe komen personen met laag inkomen in contact met het cultuuraanbod?

<i>Mond-tot-mond reclame</i>	49
<i>Krant / Streekkrant</i>	37
<i>Andere</i>	31
<i>Radio/TV</i>	27
<i>Via de welzijnsorganisatie</i>	22
<i>Folder</i>	21
<i>Cultureel centrum</i>	2
<i>Affiches en posters</i>	2
<i>Bibliotheek</i>	1

Tabel 2: Aanbod.⁵²

Verder is het voor hen ook een raadsel hoe ze toegang krijgen tot een culturele activiteit. Waar kunnen ze een toegangsticket kopen? Kopen ze dit best op voorhand of op de avond zelf? Moeten ze plaatsen reserveren? Hoe betalen ze hun ticket?

Velen blijven zitten met deze vragen, want contact opnemen met een verantwoordelijke is niet zo vanzelfsprekend. Voor meer informatie wordt er vaak doorverwezen naar een website, minder en minder is er een (betalend) telefoonnummer terug te vinden op reclame voor cultuur.

Verspreiding van informatie en de digitale kloof

Vaak wordt er reclame gemaakt via internet, maar vele personen in armoede beschikken niet over internet, laat staan dat ze surfen naar specifieke sites voor culturele activiteiten.

De maatschappij gaat ervan uit dat iedereen een computer heeft en dat iedereen ermee kan werken, maar niets is minder waar. Boeken voor een cultuuractiviteit wordt meer en meer enkel via internet gedaan vanuit organisaties, dit is voor velen geen optie.⁵³

Moelijk leesbare en begrijpbare informatie

Vaak is de informatie rond het cultuuraanbod niet gemakkelijk te lezen. Niet iedereen is geschoold, niet iedereen kan lezen, niet iedereen heeft goede ogen, armen ondervinden moeilijkheden bij het lezen. Tekst die gedrukt is op foto's, te klein lettertype, felle kleuren, gebruik van afkortingen, lange teksten, onoverzichtelijke lay-out... bemoeilijken het lezen van de informatie nog meer.⁵⁴

De taal over het cultuuraanbod is vaak te moeilijk. Ze is niet leesbaar en moeilijk te begrijpen. Eenvoudig en begrijpbaar taalgebruik in de brochures, spreekt personen in armoede meer aan.

Bijvoorbeeld: In het cultuurcentrum van Wetteren nam ik het regionaal cultuurmagazine mee. Op de eerste bladzijde las ik de inleiding geschreven door de redacteur van De Standaard, Geert Van der Speeten⁵⁵. Het tekstje rond geluidsoverlast telde 65 moeilijke woorden van de 315 woorden in totaal. Deze magazine is bedoeld om het cultuuraanbod in de buurt bekend te maken, ook voor

⁵¹ Vrij naar: CLIËNT Z, Mondelinge mededeling, huisbezoek d.d. 9 mei 2012.

⁵² MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 32.

⁵³ Vrij naar: Ons CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 34.

⁵⁴ Vrij naar: HAESSENDONCKX, C., Recht op Cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie. Antwerpen, DSL/ Cultuurcel stad Antwerpen, 2001, blz. 8.

⁵⁵ VAN DER SPEETEN, G. Stilte, Zone C Magazine, jrg. 3, nr. 10, 2012, blz. 3.

personen in armoede. In de tekst worden 1 op 5 te moeilijke woorden gebruikt en ook het splitsen van woorden maakt het lezen moeilijker. Als personen in armoede de inleidende tekst van het boekje lezen, zou het me niet verwonderen dat ze het boekje niet verder uitlezen omwille van te moeilijk woordgebruik.

Via de website <http://www.zoekenvoudigewoorden.nl> kan wie schrijft voor een laaggeschoolde doelgroep zijn tekst (laten) screenen op te moeilijke woorden en te ingewikkelde zinsconstructies. Zo slaagt een schrijver erin zijn taalgebruik af te stemmen op niveau B1 van de Europese taalniveaus. Dat wil zeggen dat de lezer mededelingen verstaat over vertrouwde zaken die hij regelmatig tegenkomt in zijn vrije tijd.⁵⁶

Heel wat beschrijvingen van culturele activiteiten vertrekken te vaak vanuit de gedachte dat de lezers over voldoende voorkennis beschikken. Zo worden er vaak verwijzingen gemaakt naar andere voorstellingen, bekende auteurs, Griekse mythologie... Mensen in armoede missen deze kennis en verder lezen schrikt hen af.⁵⁷

c) Psychische drempels

Minderwaardigheidsgevoelens

Minderwaardigheidsgevoelens bij personen in armoede vormen een rem die ook meespeelt bij participeren aan culturele activiteiten. Ze hebben een diepgeworteld gevoel van zich minder voelen dan andere mensen die naar de film, theater, muziekoptreden... gaan. Mensen schamen zich voor hun afkomst en hun thuissituatie.

Ze voelen de blikken van anderen op hen branden. Er wordt op hen neergekeken door de midden- en hogere klasse. Ze denken dat ze zich moeten schamen over hun armoede. Personen in armoede denken dat het ongepast is dat zij deelnemen aan cultuur, een luxeproduct. Dit schaamtegevoel kan het genot van cultuur overheersen, waardoor ze verder niet meer zullen deelnemen aan cultuur.⁵⁸

In groep deelnemen aan cultuur kan een individu een geborgen en veilig gevoel geven voor deze scherpe blikken van anderen. Het groepsgevoel kan het zelfvertrouwen versterken.

“Onder mensen komen is niet gemakkelijk. Ik ben bang dat ze zien dat ik minder ben, dat ik niet zo veel geld heb. Het blijft heel moeilijk!”⁵⁹

Buiten komen

Personen in armoede hebben vaak geen uitgebreid netwerk. Ze sluiten zich vaak op in hun huis. Het is moeilijk om zich te engageren tot cultuur, ook al interesseert het hen. Armen leven in een voortdurende strijd om te overleven. Ze geraken dan ook moeilijk los van hun zorgen en problemen. Het is voor personen in armoede niet altijd evident om op lange termijn te plannen, ze worden vaak geconfronteerd met onverwachte gebeurtenissen.

“Die Vrijetijdspas, dat is iets goeds voor mensen die niet meer buitenkomen. Die kunnen dan weer ergens naar toe. Want als je te veel miserie hebt, dan blijf je thuis zitten piekeren. En dan doe je soms van pure miserie stomme dingen. Als je weer onder de mensen komt, dan voel je je beter!”⁶⁰

---

⁵⁶ Vrij naar: Europees taalniveau. Internet,(29 april 2012).

⁵⁷ HAESDONCKX, C., Recht op Cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie. Antwerpen, DSL/ Cultuurcel stad Antwerpen, 2001, blz. 8.

⁵⁸ Vrij naar: HAESDONCKX, C., Recht op Cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie. Antwerpen, DSL/ Cultuurcel stad Antwerpen, 2001, blz. 29.

⁵⁹ VAN DEN MERGEL, K. in Geflitst, vrijetijdspas. Wetteren, Permanent welzijnsoverleg, mei 2012, blz. 19.

⁶⁰ DE BOCK, F., Geflitst, vrijetijdspas. Wetteren, Permanent welzijnsoverleg, mei 2012, blz. 30.

“Soms is het wel moeilijk voor mensen om buiten te komen, als je echt helemaal in de put zit of zoveel problemen hebt. Maar je moet ook blijven vechten, uzelf dwingen om naar buiten te komen. Je moet dat echt doen ook al is het moeilijk.”⁶¹

Hoe handelen?

Als men voor de eerste keer naar een cultureel evenement gaat, hoe moet men zich dan gedragen? Personen in armoede zijn bang op te vallen. ‘Wanneer moet ik applaudisseren?’, ‘Mag ik luid lachen?’, ‘Moet ik mijn jas in de vestiaire hangen?’, ‘Waar mag ik zitten?’ Ze willen niet uit de toon vallen. Deze onzekerheid kan zo groot zijn dat mensen liever thuis blijven.

“Om naar de Nova, het cultuurcentrum van Wetteren, te komen denken ze dat ze deftig gekleed moeten zijn. Want de Nova is toch chic.”⁶²

Onlangs viel me op dat men goed moet weten hoe men zijn zitplaats vindt. In verschillende cultuurhuizen worden de zitplaatsen aangeduid met een letter en een cijfer. Mensen moet weten hoe ze hun zitje kunnen terugvinden. Moeten ze eerst zoeken op letter via alfabetische volgorde, om hun rij terug te vinden, en dan op cijfer voor de stoel? Of eerst naar het linkse deel van het gebouw voor de oneven nummers en dan hun rij zoeken? Het is niet altijd gemakkelijk om dit te vinden.

Tekort aan cultureel kapitaal

Personen in armoede hebben interesse voor en kennis over cultuur zelden meegekregen van thuis. Te vaak denken armen ‘cultuur is niets voor mij’, ‘cultuur interesseert me niet’.

Mensen begrijpen niet altijd alles wat gebeurt op het podium. Personen in armoede hebben meestal te weinig kansen gehad om hun culturele achtergrond en capaciteiten te ontwikkelen en hun eigen idee over cultuur te vormen. Ze hebben weinig ervaring in bezoek van culturele activiteiten en hebben in het begin dan ook vaak moeite om te plaatsen wat er gebracht wordt en dit te appreciëren.⁶³

d) Sociale drempels

Personen in armoede mogen niet ontspannen

Vele mensen hebben het beeld dat personen in armoede hele dagen door ontspannen. Ze hebben toch genoeg vrije tijd als ze niet gaan werken. Personen in armoede leven in een stress-situatie. Ze denken dat ze niet mogen ontspannen, dat zij geen recht op hebben op ontspanning of cultuur. Ze worstelen met schaamte- en schuldgevoelens om wie ze zijn. Ze hebben het moeilijk om van cultuur te genieten, want ‘wat gaan de anderen wel niet van mij denken?’

“De anderen betalen belastingen, ik niet. Voor mij is het duidelijk.”⁶⁴

Beperkt sociaal netwerk

Mensen in armoede hebben vaak een beperkt netwerk. Iemand vinden om samen een avond aan cultuur deel te nemen is niet evident. Want de leden van het netwerken zijn vaak niet spontaan geïnteresseerd in culturele activiteiten.^{65 66}

---

⁶¹ BRYS, K., Wij blijven niet in de kou staan, mensen in armoede genieten van cultuur, sport en vrije tijd. Brussel, Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen vzw, 2010, blz. 29.

⁶² DYCKER, DE, L. (voorzitter PWO), Over cultuur en armoede, panelgesprek, d.d. 8 mei 2012.

⁶³ Vrij naar: MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 30.

⁶⁴ Vrij naar: Ons CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 38.

⁶⁵ Vrij naar: BRYS, K., Wij blijven niet in de kou staan, mensen in armoede genieten van cultuur, sport en vrije tijd. Brussel, Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen vzw, 2010, blz. 39.

Lucia De Dycker vertelde dat ze van thuis uit geen culturele achtergrond heeft meegekregen. Voor haar is naar cultuur gaan met het Permanent welzijnsoverleg soms een opoffering. Ze heeft dit niet leren smaken van thuis uit. Maar ze gaat mee voor de groep.⁶⁷

Wantrouwen tegenover instellingen

Zien meerwaarde van cultuur niet

Mensen in armoede hebben een gebrek aan contacten binnen hun netwerk, die hen stimuleren tot cultuur.

“In bepaalde middens verkrijg je status door deel te nemen aan culturele activiteiten. Het 'staat goed' als je een bepaald theaterstuk gezien hebt, af en toe naar de opera gaat, kunt meepraten over een tentoonstelling.

In zulke middens verkeren armen meestal niet. Deelname aan culturele activiteiten is doorgaans geen gespreksonderwerp in hun sociale netwerk. Als niemand in je omgeving belang hecht of je naar een bepaald theaterstuk bent gaan kijken of niet, als niemand je daarop aanspreekt, dan moet je al een hele grote innerlijke motivatie hebben om te blijven uitkijken naar cultuur. Bovendien is de kring van mensen met wie men omgaat bij armen vaak beperkt en erg wisselend.”⁶⁸

e) Tot slot

“Een combinatie van te weinig sociaal, cultureel en financieel kapitaal maakt de drempels om deel te nemen aan culturele activiteiten voor deze mensen extra hoog.”⁶⁹

Hoewel er maatregelen en initiatieven genomen worden door de overheid en verschillende organisaties om culturaanbod toegankelijker te maken, blijven een aantal drempels tot cultuurparticipatie nog steeds bestaan. Het financiële aspect blijft de belangrijkste rem om deel te nemen aan cultuur. Er gaat dan ook erg veel aandacht naar de financiële drempel, waardoor er te weinig wordt gewerkt aan toeleiding naar en ondersteuning van de projecten en instellingen zelf. Andere drempels zoals onvoldoende zicht op het beschikbare informatie, beperkte ervaring, kinderopvang... blijven nog steeds meespelen.

Toch mogen we de minder zichtbare belemmeringen niet uit het oog verliezen, want deze spelen een belangrijke rol. Het gaat om diepgewortelde gevoelens en zijn dus veel complexere drempels.⁷⁰ Er moet gewerkt worden om integraal alle drempels weg te werken.

2.2. Gevolgen

Niet participeren aan cultuur heeft ook gevolgen voor personen in armoede.

Eerst en vooral kunnen we stellen dat wie niet deelneemt aan cultuur de kansen laat liggen die cultuurdeelname biedt (zie 1.4 meerwaarde van cultuurdeelname). Waar cultuurparticipatie ontbreekt, vergroot de kans op zich terugplooiën op zichzelf, op vereenzaming. Personen in armoede die op geen enkele manier aan cultuur deelnemen, krijgen minder kans om de

---

⁶⁶ Vrij naar: VOS, I., Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2003, blz. 20-21.

⁶⁷ Vrij naar: DYCKER, DE, L. (voorzitter PWO), Over cultuur en armoede, panelgesprek, d.d. 8 mei 2012.

⁶⁸ HAESDONCKX, C., Recht op Cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie. Antwerpen, DSL/ Cultuurcel stad Antwerpen, 2001, blz. 30-31.

⁶⁹ MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 9.

⁷⁰ Vrij naar: Recht op cultuur, 10 jaar na het algemeen verslag over de armoede. Brussel, Kunst en Democratie, april 2005, blz. 8.

vaardigheden te leren die nodig zijn in de kennismaatschappij. Er wordt geen andere kijk aangereikt om naar hun situatie te kijken en ze blijven in hetzelfde schuitje zitten. Ze ontspannen niet en ze kunnen hun problemen niet even vergeten. Sociale contacten worden niet uitgebouwd....

Niet participeren aan cultuur heeft ook gevolgen voor de **kinderen**. Wanneer de ouders niet deelnemen aan cultuur, krijgen kinderen geen voorbeeld van hun ouders, ze zien niet dat theaterbezoek fijn kan zijn, dat je kunt genieten van kunst, dat lezen aangenaam is. Wanneer kinderen dat van thuis uit niet meekrijgen, zullen ze zelf niet direct geneigd zijn om aan cultuur deel te nemen. Kinderen blijven in hetzelfde (cultuurarme) schuitje zitten. Generatiearmoede leidt in deze situatie tot 'generatiecultuurarmoede'.

*"Jong geleerd is oud gedaan. Wie thuis of op school cultuur leert kennen, houdt dit later ook vol."*⁷¹

---

⁷¹ Het journaal. Tv-programma, Brussel, Eén, 9 februari 2011.

Hoofdstuk 3: Tools voor verhoogde cultuurparticipatie

Inleiding

In het vorige hoofdstuk bespraken we de oorzaken en gevolgen van niet participeren aan cultuur. In dit hoofdstuk bekijken we over welke tools het sociaal werk beschikt om cultuurparticipatie bij personen in armoede te realiseren.

Hierboven besprak ik dat armoede niet enkel uitsluiting is op het financiële levensgebied, maar op verschillende domeinen van het leven. Via cultuur kunnen personen in armoede weer aansluiting vinden bij onze samenleving. Cultuur kan een wapen zijn om armoede te bestrijden. Het sociaal werk moet dat wapen efficiënt en effectief inzetten om personen in armoede te laten meetellen.

“Cultuur moet aanwezig worden in armoede. Armoede moet aanwezig worden in de cultuur en de wetenschap. Dan zullen cultuur en wetenschap armoede overwinnen.”⁷²

3.1. Cultuurparticipatie ook in Maatschappelijk werk

Vaak wordt cultuurparticipatie gelinkt aan de afstudeerrichting van het Sociaal-cultureel werk. Toch ben ik er voorstander van om cultuurparticipatie meer te integreren in het maatschappelijk werk. Hierboven zagen we al dat we armoede een uitsluiting is op meerdere terreinen. Het maatschappelijk werk moet dan ook de armoede bestrijden door te werken op deze verschillende terreinen. Dus ook op het vlak van cultuur is actie nodig.

Doordat het maatschappelijk werk armoede zal aanpakken op de verschillende domeinen van uitsluiting komen we tot een **meer integrale aanpak** en zal armoede effectiever en efficiënter worden bestreden.

Als cultuurparticipatie geïntegreerd is in het maatschappelijk werk, komt dat ook de cliënten van het maatschappelijk werk ten goede. De stap zetten naar bijvoorbeeld een OCMW vraagt al erg veel inspanning van cliënten, een extra stap zetten naar een sociaal-culturele organisatie is nog minder vanzelfsprekend. Cultuur integreren in het maatschappelijk werk kan **drempelverlagend** werken voor cliënten. Dergelijk maatschappelijk werk kan een eerste opstap zijn naar andere organisaties, die zich meer specialiseren in cultuurparticipatie.

3.2. Socioculturele participatie van OCMW's

Als sociale eerstelijnsorganisatie kregen de OCMW's de opdracht om hun cliënten maatschappelijk te integreren en alle vormen van uitsluiting te bestrijden. De socioculturele participatie is een financiële tegemoetkoming die de cultuurparticipatie moet vergemakkelijken bij OCMW-clieënten.

Opmerking: De subsidie heet *socioculturele en sportieve participatie*. Ik laat in dit werk de sportieve participatie buiten beschouwing. Sport is ook een belangrijke invalshoek om armoede te bestrijden en eenzaamheid te doorbreken. Maar hier focus ik me verder op de culturele participatie.

3.2.1. Socioculturele participatie

Sinds april 2003 beschikken de Belgische OCMW's over middelen om de maatschappelijke participatie en culturele ontplooiing van hun cliënten te bevorderen. Hiervoor ontvangen de OCMW's per jaar een subsidie vanuit het **Programmatische overheidsdienst (POD) Maatschappelijk Integratie, Armoedebestrijding, Sociale Economie en Grootstedenbeleid**.

---

⁷² Algemeen verslag over de armoede 1994. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2005, blz. 308.

Vóór 2003, het jaar waarin de subsidies werden toegekend, besteedden de OCMW's weinig structurele aandacht aan de sociale, culturele of vrijetijdsparticipatie van hun cliënten. Cliënten dachten dat ze dit niet mochten vragen en als de vraag al kwam, werd ze dikwijls niet gestimuleerd.⁷³

Het POD wil via deze maatregel kansarmen in het sociale leven betrekken door ze te laten deelnemen aan cultuur en jeugdwerk. Cultuur kan een opstap zijn naar volwaardig meepraten, mee-doen en actief deelnemen aan de samenleving, zo luidt het.⁷⁴

Artikel 2 van het Koninklijk Besluit ter bevordering van de maatschappelijke participatie en de culturele en sportieve ontplooiing van de gebruikers van de dienstverlening van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn voor 2011 laat zien waarvoor de subsidie aangewend kan worden.

“Art. 2. Een subsidie wordt toegekend aan de centra om de sociale participatie en de culturele en sportieve ontplooiing van hun gebruikers te bevorderen.

Zij kunnen deze subsidie aanwenden voor:

1° de volledige of gedeeltelijke financiering van de deelname door de gebruikers aan de sociale, sportieve of culturele manifestaties;

2° de volledige of gedeeltelijke financiering van de deelname door de gebruikers aan sociale, culturele of sportieve verenigingen met inbegrip van lidgeld en de voor de deelname noodzakelijke benodigdheden en uitrustingen;

3° de ondersteuning en financiering van initiatieven van of voor de doelgroep op sociaal, cultureel of sportief vlak;

4° de ondersteuning en financiering van initiatieven die de toegang en participatie van de doelgroep tot de nieuwe informatie- en communicatie-technologieën bevorderen, met uitsluiting van de doeleinden onder 5;

5° de toekenning van een bedrag van ten hoogste honderd euro (100 EUR) per begunstigde voor de aankoop van een gerecycleerde computer via hergebruikcentra.”⁷⁵

De OCMW's moeten deze subsidie zelf **vorm geven**. Zij moeten hun doelgroep omschrijven, prioriteiten leggen, projecten formuleren en de deelnemers in contact brengen met mogelijke aanbieders.⁷⁶

Het bedrag van de subsidie voor heel België telde in 2003 zo'n 6 200 00 euro, in 2011 werd 6 665 963 euro uitgetrokken voor de socioculturele en sportieve participatie.⁷⁷

3.2.2. Socioculturele participatie van OCMW Gent

Voor wie?

Alle cliënten die een actief dossier hebben lopen bij de sociale dienst van OCMW Gent kunnen gebruik maken van deze subsidie. Dit zijn personen die leefloon ontvangen, maar ook personen in schuldbemiddeling, artikel 60-ers, groepsleden van de emancipatorische werking...

De aanvrager moet 18 jaar of ouder zijn.

---

⁷³ Vrij naar: VONK, E., Het OCMW aan zet, Onderzoek in het kader van het KB 'socioculturele en sportieve participatie'. Momenten, nr 2., 2008, blz. 29.

⁷⁴ Vrij naar: POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE, Socioculturele participatie. Internet, 26 april 2012.

⁷⁵ K.B. van 12 april 2011 houdende maatregelen ter bevordering van de maatschappelijke participatie en de culturele en sportieve ontplooiing van de gebruikers van de dienstverlening van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn voor 2011, art. 2, Belgisch staatsblad, internet, 12 april 2011.

⁷⁶ Vrij naar: POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE, Socioculturele participatie. Internet, 26 april 2012.

⁷⁷ POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE, “Goede praktijken” in gebruik van de subsidie ter bestrijding van de kinderarmoede. Hand-outs powerpointpresentatie, dia 6. Internet, 10 oktober 2011.

Drie luiken van cultuurparticipatie

OCMW Gent ontving voor 2012 als subsidie voor de socioculturele en sportieve participatie **241 279,00** euro. Dit bedrag is onder voorbehoud.⁷⁸

OCMW Gent verdeelt dit bedrag over drie luiken van culturele participatie:

1. om de kranten en tijdschriften te betalen die in de wachtruimtes ter beschikking zijn.

De kranten en tijdschriften zorgen er niet enkel voor dat het wachten voor cliënten aangenamer is, maar zo blijven de cliënten ook op de hoogte van actuele gebeurtenissen. Dit is ook een vorm van maatschappelijke integratie.

2. om groepsactiviteiten te betalen.

Bijvoorbeeld: proefproject rond huistaakbegeleiding, daguitstappen met Emancipatorische werking, lopend pilootproject rond computers en internet...

3. om individuele cliëntaanvragen te sponsoren.

Individuele tussenkomsten

Cliënten kunnen een individuele tussenkomst vragen aan hun maatschappelijk werker.

Socioculturele (en sportieve) activiteiten die het sociale leven van de cliënten bevorderen staan centraal. Deze individuele tussenkomsten zijn goed voor ¼ van het toegekend budget van de POD Maatschappelijke Integratie.

Volgende **activiteiten** komen in aanmerking:

- *tickets en toegangsgelden voor podiumkunsten, beeldende kunsten, sportmanifestaties, cinemabezoek, bezoek aan attractieparken;*
- *lidgelden voor jeugdbewegingen, sport(club), kunstacademie, vrijetijdscursussen, taallessen (uitzondering: de verplichte NT2 lessen), bibliotheek;*
- *schooluitstappen;*
- *vakantiekampen (behalve kampen van onze eigen vakantiewerking, daarin komt ons OCMW immers al tussen);*
- *kranten, tijdschriften en boeken (versterken de band met de actualiteit en het sociale leven buitenshuis) (uitzondering: schoolboeken komen niet in aanmerking).*
- *externe (buitenschoolse) huistaakbegeleiding.*⁷⁹

Via de subsidie wil men ook de **digitale kloof** dichten door cliënten toegang te verschaffen tot informatie- en communicatietechnologieën. Basismateriaal om de digitale kloof te dichten komt ook in aanmerking voor een tussenkomst: *“een computer, basissoftware, een printer (+ inktpatronen) en een internetaansluiting. Aanvullend materiaal zoals cd-roms, USB-sticks... komt niet in aanmerking.”*

Ook kan OCMW Gent een financiële tussenkomsten geven voor **materiaal**. Dit enkel wanneer er een duidelijke link is met de bovengenoemde activiteiten buitenshuis.

“Zo kan er enkel tussengekomen worden in sportmateriaal als een bewijs van inschrijving in een sportclub wordt voorgelegd én het materiaal noodzakelijk is voor de uitoefening van de sport. Een terugbetaling is niet mogelijk voor sportmateriaal op school, bijvoorbeeld turnkledij, turn schoenen.”

Periode

Cliënten kunnen voor 2012 een tegemoetkoming aanvragen voor de kosten die gemaakt zijn van **1 januari 2012 tot 31 december 2012**. Concreet betekent dit dat cliënten een betalingsbewijs aan hun maatschappelijk werker moeten voorleggen dat dateert van deze periode.⁸⁰

⁷⁸ POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE, Bedragen socioculturele participatie 2012. Excelbestand, internet, 25 april 2012.

⁷⁹ VOETS, S., Tegemoetkoming in Socioculturele en sportieve activiteiten: Socioculturele participatie. Internet, (8 mei 2012).

Bedrag van tussenkomst

Cliënten krijgen 80% van de kostprijs van hun socioculturele participatie terugbetaald. Zelf moeten ze 20% betalen van de kostprijs.

Er wordt een maximum bedrag van 100 euro per gezinslid terugbetaald en maximum 400 euro per gezin.

Wel is de maximum tussenkomst van 100 euro overdraagbaar naar de andere gezinsleden. Dus wanneer het ene gezinslid zijn maximum bedrag niet besteedt, kan een ander gezinslid dit wel gebruiken.

Individuele tussenkomsten van 2011

Iedere aanvraag tot individuele tussenkomst wordt nauwkeurig bijgehouden. Hieronder staan de aantal tussenkomsten en het verleende bedrag voor de individuele tegemoetkomingen van 2011.

Aard van de activiteit	aantal tussenkomsten	bedrag verleende tussenkomsten
andere	119	8.742 €
aankoop boeken (behalve schoolboeken)	76	2.065 €
abonnement op kranten of tijdschriften	100	4.422 €
beeldende kunsten (musea...)	35	903 €
bijwonen sportevenementen	24	789 €
bioscoopbezoek	235	3.629 €
cursussen & vorming zonder profes. doel (+ ev. nodige materiaal)	77	5.022 €
jeugd- en sportkampen, speelpleinwerk. (behalve OCMW-vakantiewerking)	76	6.587 €
lidgeld (socio)culturele verenigingen	21	1.437 €
lidgeld jeugdverenigingen (+ ev. nodig materiaal)	16	935 €
lidgeld sportverenigingen (+ ev. nodige materiaal)	343	32.871,58 €
pc, basissoftware en internet	904	70.454 €
podiumkunsten (toneel, muziek ...)	99	3.331 €
Schooluitstappen	112	10.620 €
toegang recreatieve parken, daguitstappen	210	5.893 €
Eindtotaal	2447	157.700,58

Tabel 3: Overzicht van individuele tussenkomsten periode 2011- december 2011 per categorie.⁸¹

Opmerkelijk is dat het aantal tussenkomsten om cultuur te consumeren (zie beeldende kunsten en podiumkunsten) beperkt blijft tot 132 tussenkomsten. De vraag voor een tegemoetkoming in bioscoopbezoeken is 235.

Toch wegen deze tussenkomsten niet op tegen de aanvragen om computers, basissoftware en internet te financieren. In 2011 waren hiervoor 904 tegemoetkomingen.

⁸⁰ Vrij naar: VOETS, S., Tegemoetkoming in Socioculturele en sportieve activiteiten: Socioculturele participatie. Internet, (8 mei 2012).

⁸¹ VOETS, S. (Sarah.voets@ocmwgent.be), Socioculturele participatie 2011 per categorie. E-mail aan VANDER ELSTRAETEN, R., (roselien.vanderelstraeten@ocmwgent.be), 3 april 2012.

3.2.3. Knelpunten

Dualiteit van bekendmaken

In een interview met Sarah Voets, beleidsmedewerker binnen OCMW Gent, besprak ik het probleem dat cliënten vaak de tegemoetkoming in de socioculturele participatie niet kennen. Ze erkent dit, maar ze vindt het dubbel om de subsidie bekend te maken bij alle cliënten.

“Natuurlijk wil je dat alle cliënten aan cultuur deelnemen. Maar als alle cliënten binnen OCMW Gent een aanvraag tot tussenkomst binnenbrengen, dan kunnen we iedereen maar 2 euro geven.”⁸²

Natuurlijk zou het ideaal zijn dat de subsidie die het POD Maatschappelijk Integratie toekent ruim genoeg zou zijn om aan iedere cliënt binnen OCMW Gent een tegemoetkoming te verlenen. Toch is dit in de realiteit niet mogelijk.

Geen continuïteit

Pas op 8 mei 2012 konden de maatschappelijk werkers binnen OCMW Gent tegemoetkomingen aanvragen. De subsidie voor 2012 werd erg laat goedgekeurd. Ook in 2011 keurde de POD Maatschappelijke Integratie pas in april de subsidie goed. Ook al begint de subsidie met terugwerkende kracht, er is steeds onzekerheid of de subsidie verder zal worden toegekend. Dit is lastig voor de maatschappelijk werkers, die de subsidie niet bekend kunnen maken bij hun cliënten, maar ook voor de cliënten: zij weten niet of hun culturele uitstap terugbetaald zal worden.

In 2010 was het geld dat werd uitgetrokken voor de individuele tussenkomsten opgebruikt tegen oktober. Dus kon men de cliënten niet meer terugbetalen voor culturele activiteiten van de twee maanden erna.

Om dit te voorkomen schakelde men in 2011 over op 80% terugbetaling en 20% zelf betalen in plaats van 90% terugbetaling zoals ervoor.

In 2011 was er op het einde van het jaar nog geld over voor individuele tegemoetkomingen.

Voor cliënten is het steeds onzeker afwachten of ze hun culturele activiteit terugbetaald krijgen en hoeveel. Is de subsidie al toegekend? Is het geld voor de individuele tegemoetkoming nog niet opgebruikt? En hoeveel krijg ik terugbetaald: 80% of minder?

Meer continuïteit in de tegemoetkoming zou cliënten kunnen geruststellen. Dit jaar werd de subsidie pas laat toegekend en waren cliënten bang dat ze in de toekomst 100% van hun culturele activiteiten zouden moeten betalen. Dit weerhoudt cliënten ervan om aan cultuur te doen. Het zou ideaal zijn wanneer er op het einde van 2012 al nieuws zou zijn of de subsidie ook voor 2013 wordt toegekend aan de OCMW's, zodat cliënten zich geen zorgen moeten maken over het financiële aspect van cultuur.

Cliënten moeten 'voorschieten'

Cliënten kunnen pas een aanvraag tot de tegemoetkoming doen, wanneer ze al naar culturele activiteiten geweest zijn. Ze moeten hun toegangsticket afgeven aan hun maatschappelijk werker. Dit wil zeggen dat de cliënten eerst zelf hun toegangsgeld moeten voorschieten om achteraf 80% terugbetaald te krijgen. Voor personen in armoede is het niet zo vanzelfsprekend dat ze zomaar 10 euro of meer voorschieten om het achteraf terug te krijgen. Elke euro telt iedere maand. De tegemoetkoming wordt vaak samen gestort met het volgende leefloon. Cliënten zouden al vooraf moeten sparen om aan cultuur te doen. De financiële drempel speelt hier nog steeds een rol.

“Cliënten met weinig financiële speelruimte en/of veel kinderen, kunnen vaak onmogelijk het bedrag voor deelname zelf voorschieten.”⁸³

---

⁸² VOETS, S., (beleidsmedewerker binnen OCMW Gent), Mondelinge mededeling, formeel gesprek, d.d. 3 april 2012.

Een directe korting aan de kassa bij de aankoop van het toegangsticket zou beter zijn. Dat kan met een soort van kortingspas. Er zijn plannen om een vrijetijdspas over heel Vlaanderen in te voeren, dit bespreek ik verder.

Weinig bekendheid over tegemoetkoming

Enkel de cliënten die de tegemoetkoming kennen, maken er aanspraak op. Het is de taak van de maatschappelijk werkers om de tegemoetkoming bekend te maken bij hun cliënten. Het is niet vanzelfsprekend dat de cliënten worden ingelicht over hun recht op een financiële tussenkomst.

“Men is afhankelijk van de maatschappelijk werker (het kan dus subjectief toegekend worden): een goede cliënte krijgt een kaart”⁸⁴

Tijdens mijn stage sprak ik verschillende cliënten aan over de socioculturele tegemoetkoming en ik merkte op dat het merendeel van de cliënten die niet kende. Ik sprak met cliënt W, zij had geen weet van een tussenkomst in culturele activiteiten. Nadat ik haar had uitgelegd waarvoor ze allemaal een tussenkomst kon krijgen, zei ze dat ze nu wel eens wil proberen om naar een musical zoals Domino te gaan kijken.⁸⁵

Vanuit het de welzijnsbureaus van OCMW Gent worden cliënten te weinig tot niet geprikkeld om aan cultuur te participeren. Cliënten komen in hun welzijnsbureau niet in contact met het cultuuraanbod.

De maatschappelijk werkers zouden meer de rol van toeleider naar cultuur kunnen opnemen. Wegens de hoge werkdruk zal het moeilijk zijn om deze taak zo optimaal mogelijk uit te voeren. Het kan al een eerste stap zijn om het bestaande cultuuraanbod binnen te brengen in de wachtzalen van het OCMW. Ik denk hierbij aan een prikbord met zowel commerciële culturele activiteiten, als lokale projecten, als gratis evenementen. Op het prikbord wordt een boodschap meegegeven dat er kortingen bestaan om aan cultuur deel te nemen en dat cliënten hiervoor informatie bij hun maatschappelijk werker kunnen vragen. Dit kan al een eerste stap zijn om het cultuuraanbod bij cliënten te brengen.

Ook weten cliënten te weinig waar ze nog recht op hebben buiten de socioculturele tegemoetkoming. Sommige cliënten kunnen verschillende kortingen combineren om zo tot een nog lager zelf te betalen aandeel te komen.

Bijvoorbeeld: CM (Christelijke Mutualiteiten) betalen ook lidgeld bij jeugdverenigingen terug.

Bijvoorbeeld: vanuit het Netwerk Vrijetijdsparticipatie in Gent wordt er ook een terugbetaling op culturele activiteiten toegepast.

Enkel voor OCMW-clieënten

Enkel OCMW-clieënten kunnen aanspraak maken op POD-tegemoetkoming. Personen die in armoede leven, maar geen actief dossier hebben lopen bij OCMW Gent worden uitgesloten van dit recht.

Weinig samenwerking met andere diensten

Voor de individuele tussenkomsten wordt er niet samengewerkt met andere diensten. Cliënten worden verondersteld om zelf de weg te vinden naar cultuursubsidies.

---

⁸³ CLE, A., Culturele, sportieve en sociale participatie, het OCMW aan zet!, een praktijkgids. Brussel, POD Maatschappelijk Integratie, september 2005, blz. 42.

⁸⁴ Haalbare cultuur voor iedereen, het is een fundamenteel recht voor mensen in armoede, dat ze kunnen deelnemen aan het cultureel leven. Antwerpen, Antwerps Platform Generatiearmen en Vlaams Forum Armoedebestrijding, oktober 2002, blz. 35.

⁸⁵ Vrij naar: CLIËNT W, Mondelinge mededeling, bureelgesprek d.d. 6 april 2012.

Toch zou een samenwerking met andere diensten een meerwaarde kunnen bieden om cliënten ook op individueel niveau te begeleiden naar cultuur.

Een samenwerking tussen stad Gent en OCMW Gent zou het cultuuraanbod bekender kunnen maken bij personen in armoede.

Een samenwerking met andere organisaties zou parallelle begeleidingen naar cultuur kunnen verminderen.

Enkel financiële drempel

De sociaal-culturele tegemoetkoming verlaagt enkel de financiële drempel, maar aan een verlaging van andere drempels voor cultuurparticipatie wordt er niet gewerkt. Ik besprak hierboven dat enkel werken aan de financiële drempel personen in armoede cliënten niet aanzet tot cultuurparticipatie, er moet ook gewerkt worden met de andere drempels.

“Wanneer individuele tussenkomsten voor participatie niet worden vergezeld door een intense toeleiding en veel aandacht voor de drempels, zullen vooral de cliënten die ook in het verleden al actief waren op sociaal, cultureel of sportief vlak, gebruik maken van de mogelijkheden. Generatiearmen, personen die al heel hun leven uitsluitingssituaties ervaren, zijn niet gebaat bij een louter financiële tegemoetkoming. Het is dan ook aan te raden om extra te investeren in omkadering en begeleiding én naast de individuele tussenkomsten nog andere initiatieven/projecten te voorzien op maat van de meest kwetsbare cliënten.”⁸⁶

“De bijkomende financiële mogelijkheden vormen slechts een dankbare hulp.”⁸⁷

Maatschappelijk werkers moeten ook oog hebben voor de andere drempels die een rol spelen bij niet participeren aan cultuur. Aangezien er drempels zijn die niet zichtbaar zijn, zou een ervaringsdeskundige cliënten in het nemen van deze drempels kunnen ondersteunen.

OCMW Gent zou een aparte cultuurcel kunnen inbouwen die cliënten begeleidt naar cultuur. Of er kan een samenwerkingsverband worden opgezet met een andere organisatie die cliënten van OCMW, personen in armoede of kansengroepen in het algemeen toeleidt tot cultuur. De kracht van de groep kan hierin een belangrijke rol spelen.

“Tot voor kort bleven de meeste culturele voorzieningen doorgaans voorbestemd voor een beperkte groep wegens ‘te duur’. De 80/20-regeling brengt hier soelaas. Maar naast deze financiële drempel, dringen nog andere drempels zich op. Zo moet het middenveld zijn eigen werking in vraag blijven stellen en zich afvragen in hoeverre het zich enkel richt naar de middenklasse of openstaat voor een divers publiek.”⁸⁸

Maximumbedrag

Cliënten kunnen vanuit het OCMW voor maximum 100 euro per persoon of 400 euro per gezin een tussenkomst krijgen. Ik begrijp dat er een limiet wordt gezet op de tegemoetkoming per persoon, maar toch is een maximumbedrag niet ideaal.

“Het bepalen van een maximumbedrag per cliënt is geen goede optie. Een maximumbedrag wordt vaak bepaald vanuit de bekommernis dat iedereen gebruik moet kunnen maken van de kans te participeren. Uit de praktijk blijkt echter dat de interesse voor individuele

---

⁸⁶ CLE, A., Culturele, sportieve en sociale participatie, het OCMW aan zet!, een praktijkgids. Brussel, POD Maatschappelijk Integratie, september 2005, blz. 43.

⁸⁷ KEPPER, DE, M., Cultuur voor iedereen. Lokaal: VVSG-magazine voor gemeente en OCMW, nr. 7, 2004, blz. 24.

⁸⁸ VAN HOOFF, A., Armoederapport 2010, een jaar na het indicatorenrapport: reflecties over armoede, indicatoren en het beleid. Gent, Stad Gent, oktober 2010, blz. 64.

*deelname zelden te groot is.*⁸⁹

Aangezien de lijst van de activiteiten en materialen die in aanmerking komen voor een tegemoetkoming groot is, wordt er een maximum op de terugbetalingen gezet. Toch kan het maximum voor gezinnen een probleem vormen.

Opmerking

We zouden kunnen zeggen dat cliënten toeleiden naar culturele participatie niet de hoofdtaak van de maatschappelijk werker is.

Toch kunnen ons de vraag stellen of de maatschappelijk werkers van het welzijnsbureau van OCMW Gent niet te veel op het financiële gericht zijn, zo gaat de integrale aanpak rond de cliënten verloren door enkel te focussen op het financiële aspect rond de cliënt.

3.3. Vrijtijdspas

3.3.1. Ja-pas Wetteren

Sinds 2011 heeft Wetteren een vrijtijdspas, de Ja-pas.

De gemeente Wetteren, OCMW Wetteren en verschillende organisaties, waaronder het Permanent Welzijnsoverleg (PWO) van Wetteren, hebben vier jaar gewerkt aan de invoering van de pas.

Met de pas beogen de actoren twee doelen:

1. De **toegankelijkheid** voor de meest kwetsbare bevolkingsgroepen bevorderen door de bestaande socioculturele organisaties zoveel mogelijk open te stellen.
2. **Integratie en participatie** van de armsten bevorderen op sociocultureel vlak, zodat ze hun isolement kunnen doorbreken.

Wie?

Alle inwoners van Wetteren of deelgemeenten met een laag of bescheiden inkomen kunnen een pas aanvragen.

Als criteria stelt men dat iedereen die recht heeft op het OMNIO-statuuut in het ziekte- en invaliditeitsverzekering en die maximum een woning bezit en de woning ook bewoont, recht heeft op zo'n pas.

Ook iedereen die kan aantonen dat het belastbaar gezinsinkomen niet hoger is dan 14 337,94 euro + 2 654,33 euro per persoon ten laste en die maximaal een woning bezit en die ook bewoont, komt in aanmerking voor de pas.

Ook mensen met een bescheiden inkomen en een hoge schuldenlast en die dit kunnen aantonen met een attest van het OCMW, CAW of schuldbemiddelaar en die maximum een woning bezitten en ook bewonen, kunnen aanspraak maken op deze pas.⁹⁰

Korting

Wie de Ja-pas bezit kan deelnemen aan verschillende activiteiten met sterke korting. Bezitters van de pas krijgen een korting van 60% bij deelname aan cultuur en bij deelname aan sport een korting van 50%. Gebruikers betalen steeds minimum 20% zelf.

Ze worden regelmatig op de hoogte gehouden van het aanbod en krijgen een overzicht van de komende activiteiten in Wetteren. Het Permanent Welzijnsoverleg wil het aanbod zo groot en gevarieerd mogelijk houden, dit heeft meer kans op slagen.

De pas geeft korting op toegangsgelden, abonnementen, cursussen, diensten en activiteiten georganiseerd door het gemeentebestuur, lokale verenigingen of sociale organisaties.

---

⁸⁹ CLE, A., Culturele, sportieve en sociale participatie, het OCMW aan zet!, een praktijkgids. Brussel, POD Maatschappelijk Integratie, september 2005, blz. 45.

⁹⁰ Vrij naar: PWO VZW, De pas die 'ja' zegt. Internet, pdf, (19 mei 2012), blz. 3.

Zo kunnen bezitters van de pas met kortingstarief gaan zwemmen in het lokaal zwembad De Warande, gaan sporten in de sporthal De Warande, naar lokale musea gaan, naar het cultuurcentrum CC Nova. Ook krijgen ze korting op sportkampen, fitness, Grabbelpas, openbare bibliotheek, muziek- en tekenacademie, theater, muziek, film, kinderopvang en school.

De Ja-pas is gratis. De pas is persoonlijk en blijft een heel jaar geldig.⁹¹

Enkel financiële drempel overwonnen?

De gebruikers van de Ja-pas krijgen bij aankoop van hun toegangsticket een directe korting aan de kassa. Ook ontvangt iedere bezitter per kwartaal een nieuwsbrief met hierin het aanbod en de komende activiteiten.

Hiermee worden personen in armoede geholpen bij het overwinnen van twee drempels: de financiële kant van cultuurparticipatie en informatie over het cultuuraanbod wordt hen opgestuurd. Toch zijn er nog andere drempels in het spel.

Het Permanent Welzijnsoverleg helpt mensen bij de andere drempels.

De vrijwilligers van het PWO willen de Ja-pas bekend maken. Dit doen ze door mensen die wachten bij de sociale kruidenier⁹² aan te spreken. Ze maken niet enkel de pas bekend, maar ze winnen ook het vertrouwen van de mensen.

Het POW organiseert ook groepsuitstappen naar een culturele activiteit. Dit doorbreekt de eenzaamheid en het isolement bij personen in armoede.

Lucia De Dycker vertelde me dat het PWO binnenkort een rondleiding in Nova organiseert, het cultuurcentrum van Wetteren. Nova is een groot en chic gebouw; dit schrikt personen in armoede net af. Naar hun gevoel kunnen ze er niet zomaar eens binnenstappen om rond te kijken, want er zal steeds iemand aan hen vragen of ze kunnen helpen. Met een rondleiding in Nova, willen ze graag de stap naar het cultuurcentrum verkleinen.⁹³

Permanent Welzijnsoverleg wil scholen betrekken

Volgens Lucia De Dycker zijn scholen een zeer belangrijke actor bij cultuurparticipatie. Het PWO wil graag de Ja-pas bekend maken via scholen, zo wordt de doelgroep het snelst en ook het best bereikt. Cultuur komt niet enkel via ouders bij de kinderen, maar ook via de scholen. En zo kan het cultuuraanbod ook de (cultuurarme) ouders bereiken.

Momenteel tellen de kortingen van de Ja-pas niet bij schoolactiviteiten, PWO wil dit graag veranderen. Het is belangrijk dat scholen de pas mee dragen. Vele ouders houden hun kinderen thuis bij schooluitstappen omdat deze te duur zijn, toch zijn de schooluitstappen belangrijk omwille van de ontwikkeling van het kind en om het kind vertrouwd te maken met het cultuuraanbod.⁹⁴

3.3.2. Vrijtijdspas Gent

Het Netwerk Vrijtijds participatie van Gent is al enkele jaren volop bezig met het uitwerken van een vrijtijdspas voor arme inwoners van Gent.

---

⁹¹ Vrij naar: PWO VZW, De pas die 'ja' zegt. Internet, pdf, (19 mei 2012), blz 5-6.

⁹² "De **Sociale Kruidenier** staat voor het aanbieden van kwaliteitsvoeding en basisproducten voor wie het financieel moeilijk heeft. De vzw Sociale Kruideniers wil een kwaliteitsvol en vooral waardig alternatief bieden voor voedselpakketten. Ze bieden een buurtwinkel met kwalitatieve producten aan sterk verminderde prijzen."

SOCIALE KRUIDENIERS VZW, Buurtwinkels tegen armoede. Internet, (29 april 2012).

⁹³ Vrij naar: DYCKER, DE, L. (voorzitter PWO), Mondelinge mededeling, informeel gesprek, d.d. 8 mei 2012.

⁹⁴ Vrij naar: DYCKER, DE, L. (voorzitter PWO), Mondelinge mededeling, informeel gesprek, d.d. 8 mei 2012.

80/20-regeling

Sinds juni 2009 kunnen personen in armoede een beroep doen op de 80/20-regeling, deze financiële tegemoetkoming wordt toegekend vanuit het Netwerk Vrijetijdsparticipatie en verschillende erkende sociale organisaties, waaronder Samenlevingsopbouw, brengen hun cliënten hiermee in contact.

De 80/20-regeling is niet dezelfde als de socioculturele participatie vanuit OCMW Gent. Bij deze financiële tegemoetkoming krijgen personen in armoede ook 80% van culturele activiteiten terugbetaald, maar men moet geen cliënt bij OCMW Gent zijn om hierop een beroep te kunnen doen. Cliënten krijgen hun culturele en sportieve activiteiten terugbetaald zoals bij OCMW Gent. De activiteiten die in aanmerking komen voor de tegemoetkoming komen overeen met diegene die hierboven beschreven staan bij OCMW Gent. Enkel krijgt men geen financiële tegemoetkoming bij een aankoop van materiaal of een outfit, bij schooluitstappen en bij het aankopen van een computer of toebehoren.

Deze 80/20-regeling staat onder druk, zegt Stéphanie Staïesse. Zo hebben OCMW-clieënten twee keer recht op een financiële tegemoetkoming via de socioculturele participatie en deze 80/20-regel. Er is nood aan een individueel kortingssysteem.

“Zo verkopen we vanuit Samenlevingsopbouw nu al bioscooptickets met een directe 80% kortingen. Dit doen we nu omdat we merkten dat er cliënten waren die toegangsbewijzen verzamelden aan de uitgang van de zalen en hiervoor een tegemoetkoming kwamen vragen.”⁹⁵

Ook zijn personen in armoede momenteel afhankelijk van de beschikbare middelen, wanneer het budget opgebruikt is, kan men de rest van het jaar niet meer participeren. Maar om gebruik te maken van de bestaande middelen, moet men ook aangesloten zijn bij een erkende sociale organisatie. Een andere heikel punt is dat personen in armoede eerst het geld zelf moeten betalen en erna de stap moeten durven zetten om een terugbetaling te vragen.⁹⁶

“Cultuurparticipatie is nog te vaak gestoeld op een eenmalig aanbod (denk aan de goedkope filmtickets waarnaar de mensen blijven terugvragen). Ook in Gent wordt nu gewerkt aan een cultuurkaart (zeg niet: “kansenas” maar “cultuurkaart”, als het ware) zodat een aantal aanbiedingen structureel verankerd kunnen worden.”⁹⁷

Cultuur voor €1

En andere financiële tegemoetkoming voor personen in armoede is ‘cultuur voor 1 euro’. Personen in armoede kunnen zich inschrijven om op de hoogte te worden gehouden van het cultuuraanbod voor 1 euro. Wanneer ze geïnteresseerd zijn kunnen ze in de stadswinkel terecht om hun toegangsticket voor 1 euro te kopen. De activiteiten voor 1 euro kunnen zijn: schaatsen, musical Annie, het Festival van Vlaanderen...⁹⁸

Vrijetijdspas in Gent

Er wordt hard gewerkt om een vrijetijdspas in Gent in te voeren. Volgens Stéphanie Staïesse is de invoering van de vrijetijdspas fundamenteel nodig. Door een pas is het niet enkel gemakkelijker voor mensen in armoede om de stap naar cultuur te zetten, maar ze krijgen ook de kans om terug mee te tellen in de samenleving.

---

⁹⁵ Vrij naar: STAÏESSE, S. (medewerker beleidsparticipatie bij Samenlevingsopbouw), Mondelinge mededeling, formeel gesprek, d.d. 9 mei 2012.

⁹⁶ Vrij naar: STAÏESSE, S., Vrijetijdsparticipatie, maar nog steeds niet voor iedereen! Frank, nr. 1, april 2012, blz. 15-16.

⁹⁷ ZUIDPOORT GENT, DE, Cultuurparticipatie als maatschappelijke betrokkenheid. Internet, pdf (15 april 2012), blz. 2.

⁹⁸ Vrij naar: Cultuur te duur? Evenementen aan één euro. Folder, Gent, OCMW Gent.

De invoering van de 80/20-regel in 2009, was een maatregel in afwachting van de vrijetijdspas. Maar deze pas is er nog steeds niet.

De vrijetijdspas zou gemakkelijker zijn, omdat cliënten niet eerst zelf moeten voorschieten, bovendien is het systeem ook rechtvaardiger, doordat het voor iedereen zou gelden met een OMNIO-statuut en niet enkel voor diegene die het weet.

Voor de maatschappelijk werkers in het werkveld is het duidelijk dat er nood is aan een vrijetijdspas, enkel is dit geen gemakkelijk dossier voor het beleid. Er is onzekerheid over de uiteindelijke kostprijs, de effectieve structurele invoering ervan, de verdeling, de mogelijke evoluties rond de Vlaamse Vrijetijdspas, de afbakening van de gerechtigden, de afspraken en de onderhandelingen met de vrijetijdsverstrekkers, de juiste communicatie rond het aanbod, de actieve toeleiding op maat van de verschillende groepen naar cultuur... Bovendien zijn er vier schepenen bevoegd voor deze vrijetijdspas, namelijk schepenen van Sociale zaken, Sport, Cultuur en Jeugd, en de voorzitter van het OCMW. Dat er zoveel verantwoordelijken zijn op het vlak van beleid van de stad vergemakkelijkt de zaak niet.⁹⁹

Stéphanie Staïesse hoopt dat de individuele kortingsysteem in Gent snel gerealiseerd zal worden, ofwel onder de vorm van een vrijetijdspas ofwel onder de vorm van cheques. Ze weet dat het niet gemakkelijk is om alle cultuuraanbieders in Gent te informeren en te overhalen om mee aan boord te gaan. Maar eens de financiële drempel weggenomen zal zijn, is dit al een heel grote stap in de goede richting naar cultuurparticipatie. En eens de pas er is, wil het Netwerk Vrijetijdsparticipatie zich focussen op de andere drempels die cultuurparticipatie in de weg staan, zoals buddyprojecten opstarten, werken aan duidelijke communicatie...¹⁰⁰

3.3.3. Uitpas, binnenkort in Vlaanderen?

Joke Schauvliege, Vlaams minister van Cultuur, wil diversiteit en participatie realiseren in cultuur. Ze schrijft in haar beleidsnota:

“Ik wil streven naar een veelzijdige en doelgerichte set van beleidsmaatregelen, een duidelijk speerpuntenbeleid voor cultuurparticipatie, om deze complexe uitdaging aan te gaan. Ik wil daarbij niet alleen aandacht hebben voor cultuurvormen die iedereen aanspreken. Maar ik wil dat mensen van kunst en cultuurvormen kunnen proeven die ze nog niet kennen en waar ze zelf de stap naartoe moeilijker zetten. Het gaat voor mij om kansen bieden om de smaak te pakken te krijgen voor minder voor de hand liggende kunstuitingen, zonder mensen hiertoe te dwingen.”¹⁰¹

Een stap om diversiteit en cultuur bijeen te brengen zet ze op 4 juni 2012; dan start Joke Schauvliege een proefproject rond de Vlaamse Uitpas in Aalst. Momenteel bestaan er vele kortingsystemen voor participatie, maar met de Uitpas wil Joke Schauvliege één Vlaamse vrijetijdspas ontwikkelen die de andere kortingen vervangt. Met één vrijetijdspas wil de minister kansengroep aanzetten om te participeren aan cultuur, maar in het bijzonder wil ze zich focussen op personen in armoede. In de toekomst wil men graag de Uitpas realiseren voor alle Vlamingen, zo zouden personen in armoede niet langer gestigmatiseerd worden.

Met de pas wil men structureel de financiële drempel reduceren. Ook wil men informatie bieden over een geschikt aanbod en is er de mogelijkheid om de pas te gebruiken met het gezin of in groep, waardoor angsten niet langer in de weg moeten staan.

---

⁹⁹ Vrij naar: STAÏESSE, S., Vrijetijdsparticipatie, maar nog steeds niet voor iedereen! Frank, nr. 1, april 2012, blz. 15-16.

¹⁰⁰ Vrij naar: STAÏESSE, S. (medewerker beleidsparticipatie bij Samenlevingsopbouw), Mondelinge mededeling, formeel gesprek, d.d. 9 mei 2012.

¹⁰¹ SCHAUVLIEGE, J., Beleidsnota 2009-2014, cultuur. Brussel, Vlaamse Overheid, november 2009, blz. 18.

Eind 2013 zal met het proefproject met de Uitpas evalueren en een inschatting maken of het zinvol is en financieel haalbaar om de pas naar heel Vlaanderen uit te breiden.¹⁰²

3.4. Andere tools om personen in armoede te stimuleren tot cultuurparticipatie

We kunnen mensen niet verplichten om aan cultuur te doen, maar maatschappelijk werkers kunnen cliënten motiveren om te participeren aan cultuur.

Sociale organisaties moeten cliënten zin geven om aan cultuur te doen, cliënten moeten nieuwsgierig worden gemaakt naar cultuur.

3.4.1. Wegwijzer naar cultuur

De maatschappelijk werker zal iedere cliënt individueel empoweren. Dit kan door informatie en ondersteuning te bieden aan de cliënten.

Bijvoorbeeld de socioculturele participatie vanuit OCMW Gent.

Sommige cliënten vragen nog een extra duwtje in de rug om de bijkomende drempels te overwinnen, hierbij moet de maatschappelijk werker activeren en toeleiden.

Bijvoorbeeld het PWO activeert en leidt cliënten toe naar cultuur door te werken met de meerwaarde van de groep, met het samen op stap gaan.

Ook **onderwijs** kan een actieve rol spelen in cultuurparticipatie bij kinderen en jongeren. Op school worden ze wegwijs gemaakt in cultuur. Cultuuropvoeding op school moet belangrijker en uitgebreider worden dan nu het geval is. De focus in het onderwijs moet liggen op de stimulatie van de verbeeldingskracht, méér dan op de mogelijkheden om geld te verdienen, betoogde Dominique Willaert.¹⁰³

Kunstbeleving op school moet ook drempelverlagend voor de cultuurdeelname zelf werken. Vanuit scholen worden alle kinderen gemotiveerd om aan cultuur te doen, zowel kinderen uit middenklassegezinnen als kinderen van ouders die leven in armoede. Alle kinderen krijgen hetzelfde cultureel kapitaal mee, zo kan de generatiecultuurarmoede verkleind worden.

Minister Schauvliege bespreekt het belang van cultuurparticipatie bij kinderen en jongeren in haar beleidsnota: *“Van jongs af aan moeten we kinderen warm maken voor cultuur en hen aanzetten om hun wonderlijke creativiteit en verbeelding te uiten. Het cultureel kapitaal dat ze in het onderwijs aanboren, zal een blijvende waarde voor hen hebben, maar ook voor de toekomst van Vlaanderen.”*¹⁰⁴

3.4.2. Cultuur op maat

Mensen nemen deel aan cultuur wanneer het hen persoonlijk aanspreekt, wanneer ze denken: ‘Hier heb ik iets aan’. Dit persoonlijk aanspreken kan door cultuur op maat van cliënten aan te bieden of actief samen te maken.

*Bijvoorbeeld Stéphanie Staïesse vertelde dat Samenlevingsopbouw de drempel naar grote cultuurhuizen verlaagt. Zo huurt hun organisatie het SMAK en de Vooruit af, nodigen hun cliënten uit en leiden hen daar rond, met als afsluiter koffie en taart*¹⁰⁵.

¹⁰² Vrij naar: SCHAUVLIEGE, J., Proefproject Vlaamse UITPAS start op 4 juni. Internet, 23 april 2012.

¹⁰³ Vrij naar: WILLAERT, D., De waarde van kunst en cultuur. Lezing, d.d. 20 maart 2012.

¹⁰⁴ SCHAUVLIEGE, J., Beleidsnota 2009-2014, cultuur. Brussel, Vlaamse Overheid, november 2009, blz. 7.

¹⁰⁵ vrij naar: STAÏESSE, S. (medewerker beleidsparticipatie bij Samenlevingsopbouw), Mondelinge mededeling, formeel gesprek, d.d. 9 mei 2012.

3.4.3. Signaleren

De signaalfunctie van de maatschappelijk werker is erg belangrijk. De behoeften van cliënten moeten gesignaleerd worden, *bijvoorbeeld enkel een financiële tegemoetkoming voorzien voor cultuurparticipatie volstaat niet.*

Dit moet gemeld worden aan het **beleidskader** binnen de organisatie, maar ook aan het beleid op hoger niveau. Want cultuur is een vorm van empowerment en integratie van personen in armoede. Cultuur helpt de maatschappij mee bouwen. Daarom moeten de randvoorwaarden voor cultuurparticipatie zo optimaal mogelijk worden uitgewerkt vanuit het beleid.

3.4.4. Samenwerking tussen verschillende actoren

“Culturele participatie is een noodzakelijke hefboom in armoedebestrijding en het aanpakken van sociale uitsluiting. De diverse belangen van de betrokken actoren zijn verenigbaar, dit bewijzen de vele goede initiatieven. Maar versnippering door gebrek aan afstemming en samenwerking staat een culturele participatie nog altijd in de weg. We hopen dat de 3 cruciale actoren (lokaal beleid, de culturele en sociale sector) de handen (blijvend) in elkaar slaan om dit deel van het beleid verder vorm te geven!”¹⁰⁶

Lieven Decaluwe, cultuurschepen van Gent, wil beklemtonen dat de stad een belangrijke actor is in het verspreiden van cultuur naar alle bevolkingsgroepen. Die actor kan in dialoog met de overheid veel betekenen: de structuur van de stad kan aangewend worden om evenementen open te stellen voor alle doelgroepen, de stad kan de cultuurhuizen stimuleren tot meer openheid naar de mensen in armoede enz. Met een boutade zei hij: ‘Ledeberg vanuit Brussel beoordelen is nonsens.’¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ VAN HOOF, A., Culturele participatie: van overbodige luxe tot miskend grondrecht?, Armoederapport 2010, een jaar na het indicatorenrapport: reflecties over armoede, indicatoren en het beleid. Gent, Stad Gent, oktober 2010, blz. 65.

¹⁰⁷ DECALUWE, L., Waarom investeren in socioartistieke projecten? Beleidsdebat, d.d. 20 maart 2012.

Besluiten

Hoewel deelnemen aan cultuur een recht is, nemen personen in armoede dit recht niet op. Het is onder andere de taak van het maatschappelijk werk om personen in armoede te stimuleren om te participeren aan cultuur. Want cultuur kan een oplossing bieden om armoede te bestrijden.

Met deze bachelorproef wil ik een **signaal** geven dat het maatschappelijk werk nog te veel focust op het wegwerken van de financiële drempel die cultuurparticipatie in de weg kan staan. Het is niet omdat maatschappelijk werk ervoor zorgt dat het ticket betaald of gratis is, dat personen in armoede vlot de weg vinden naar theatervoorstellingen, tentoonstellingen, concerten enz.

Om te komen tot een efficiënt beleid rond cultuurparticipatie voor personen in armoede moet men integraal kijken naar alle drempels die mogelijk kunnen spelen bij niet-participatie. Er staan al tal van tools ter beschikking om personen in armoede tot cultuurparticipatie te brengen, maar er is nog meer nodig. Veel verschillende actoren in de maatschappij moeten betrokken worden bij de doelstellingen voor een zo breed mogelijke cultuurparticipatie. De spelers zijn de OCMW's, de sociale organisaties (als PWO's en Samenlevingsopbouw), de cultuuraanbieders (cultuurcentra, theaters, musea ...), de overheid (met kunstendecreet en participatiedecreet), de steden en gemeenten, het onderwijs en de media moeten eensgezind de schouders zetten onder een beleid dat cultuur een plaats geeft in al zijn emancipatorische kracht voor iedereen, ook voor mensen in armoede.

Zo'n beleid, dat rekening houdt met alle aspecten, kost geld, tijd en extra werkkraft. Het is niet mogelijk dat een maatschappelijk werker van OCMW Gent nu alle taken op zich neemt, dat hij niet alleen financieel begeleidt, maar ook een cultureel begeleider is, die de weg wijst in het culturele veld en cultuurdeelname mogelijk maakt door uitstappen op maat te organiseren, tickets aan te kopen en dergelijke. Wél mogelijk is dat de maatschappelijk werker de begeleiding van personen in armoede ruimer ziet dan het financiële en dat hij daarin gesteund wordt door de beleidsvoerders.

Binnen OCMW Gent kan met kleine stappen cultuurparticipatie ook binnengebracht worden in de organisatie. Zo denk ik aan een prikbord ophangen in de wachtzaal. Op dit prikbord wordt het cultuuraanbod in de regio bekendgemaakt. Ook moet de socioculturele tegemoetkoming worden bekend gemaakt aan alle cliënten, dit kan via het prikbord, maar ook door de maatschappelijk werker.

Ook kan OCMW Gent een interne dienst oprichten of een samenwerkingsverband aangaan hun cliënten meer integraal te motiveren om aan passieve cultuurparticipatie te doen.

De brug die hiermee wordt gebouwd om personen in armoede via cultuur in onze samenleving te integreren zal leiden naar een betere maatschappij.

Bronnenlijst

Schriftelijke bronnen

1. Algemeen verslag over de armoede 1994. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1995, blz. 432.
2. BRYN, K., Wij blijven niet in de kou staan, mensen in armoede genieten van cultuur, sport en vrije tijd. Brussel, Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen vzw, 2010, blz. 47.
3. CLE, A., Culturele, sportieve en sociale participatie. Het OCMW aan zet! Brussel, POD Maatschappelijk Integratie, september 2005, blz. 146.
4. CLE, A. en MECHBAL, L., Rapport betreffende de onderzoeksopdracht inzake toelage aan de OCMW's om de sociale en de culturele participatie en ontplooiing van hun cliënten te bevorderen. Brussel, Kunst en Democratie, 2004, blz. 237.
5. Cultuur te duur? Evenementen aan één euro. Folder, Gent, OCMW Gent.
6. DIERICKX, D., Recente evolutie inzake cultuurparticipatie en vrijetijdsbesteding. Antwerpen, Koning Boudewijnstichting, 2001, blz. 56.
7. Geflitst, vrijetijdspas. Wetteren, Permanent welzijnsoverleg, mei 2012, blz. 42.
8. GELDOF, D. en DRIESENS, K., Over culturele armoede, armoedecultuur en betrokkenheid, Reflecties over participatie aan en het recht op (eigen?) cultuur in: LEYE, M. (ed.), Over (cultuur)participatie. Brussel, EPO, 2006, blz. 142-152.
9. HAESDONCKX, C., Recht op Cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie. Antwerpen, DSL/ Cultuurcel stad Antwerpen, 2001, blz. 32.
10. KEPPER, DE, M., Cultuur voor iedereen. Lokaal: VVSG-magazine voor gemeente en OCMW, nr. 7, 2004, blz. 22-24.
11. LIEVENS, J. en WAEGE, H., Cultuurkijker, Cultuurparticipatie in breedbeeld, Basisgegevens van de survey naar cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004. Antwerpen, De Boeck, 2005, blz. 297.
12. MARIS, J., Haalbare cultuur voor iedereen, het is een fundamenteel recht voor mensen in armoede, dat ze kunnen deelnemen aan het cultureel leven. Antwerpen, Antwerps Platform Generatiearmen en Vlaams Forum Armoedebestrijding, oktober 2002, blz. 52.
13. MARIS, J. en DE DOBBELEER, M., Cultuur voor iedereen?!, een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van cultuurparticipatie voor armen. Antwerpen, Vlaams Forum Armoedebestrijding, 2002, Blz. 140.
14. Ons CULTuurtje, drempels en beleidsvoorstellen voor cultuurparticipatie van mensen in armoede. Puurs, Welzijnsschakel Puurs vzw, 2008, blz. 54.
15. Recht op cultuur, 10 jaar na het algemeen verslag over de armoede. Brussel, Kunst en Democratie, april 2005, blz. 14.
16. RIGTER, J. Het palet van de psychologie, stromingen en hun toepassingen in hulpverlening en opvoeding. Bussum, Coutinho, 2008, blz. 415.
17. SCHAUVLIEGE, J., Beleidsnota 2009-2014, cultuur. Brussel, Vlaamse Overheid, november 2009, blz. 46.
18. STAÏESSE, S., Vrijetijdsparticipatie, maar nog steeds niet voor iedereen! Frank, nr. 1, april 2012, blz. 20.
19. VAN DER SPEETEN, G., Stilte. Zone C Magazine, jrg. 3, nr. 10, 2012, blz. 3.
20. VAN HOOFF, A., Culturele participatie: van overbodige luxe tot miskend grondrecht?, Armoederapport 2010, een jaar na het indicatorenrapport: reflecties over armoede, indicatoren en het beleid. Gent, Stad Gent, oktober 2010, blz. 61-65.
21. VANDECASTEELE, A., Armoede en hulpverlening. Hand-outs powerpointpresentatie, dia 2. In Verkenning Maatschappelijk Werk, niet-gepubliceerde cursus, Gent, Arteveldehogeschool – Opleiding Bachelor in het Sociaal Werk, 2010-2011.
22. VONK, E., Het OCMW aan zet, Onderzoek in het kader van het KB 'socioculturele en sportieve participatie'. Momenten, nr 2., 2008, blz. 29-34.
23. VOS, I., Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2003, blz. 152.
24. VRANKEN, J., Jaarboek armoede en sociale uitsluiting 2009. Leuven, Acco, 2009 Blz. 392.

Elektronische bronnen

25. Behoeftepiramide van Maslov. Internet, (18 mei 2012), (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Piramide_van_Maslow.png)
26. BELGISCHE SENAAT, De Belgische grondwet, internet, 4 maart 2009, (http://www.senate.be/doc/const_nl.html).
27. BIJ' DE VIEZE GASTEN, Een sociaalartistieke organisatie. Internet, (11 april 2012), (<http://www.deviezegasten.org/socart.htm>).
28. BLOK-BLOC, Blogspot. Internet (11 april 2012), (<http://blok-bloc.blogspot.com/>).
29. Europees taalniveau. Internet, (29 april 2012), (http://www.sip.be/dpb/engels/de_europese_taalniveaus.htm).
30. K.B. van 12 april 2011 houdende maatregelen ter bevordering van de maatschappelijke participatie en de culturele en sportieve ontplooiing van de gebruikers van de dienstverlening van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn voor 2011, art. 2, Belgisch staatsblad, internet, 12 april 2011, (http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm)
31. NOORDLINK, Bij de burens op de picknick. Internet, 31 maart 2012, (<http://noordlink.wordpress.com/2012/03/31/bij-de-burens-op-de-picknick-2/>)
32. Op weg naar een meer diverse cultuurparticipatie in Antwerpen Stand van zaken Aanbevelingen. Internet, pdf, 2010?, (24 mei 2012), Blz. 146, (http://www.antwerpen.be/docs/Stad/Bedrijven/Cultuur_sport_recreatie/CS_Staf/64378_Cultuur_participatie_web.pdf)
33. POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE, Bedragen socioculturele participatie 2012. Excelbestand, internet, 25 april 2012.
34. POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE, "Goede praktijken" in gebruik van de subsidie ter bestrijding van de kinderarmoede. Hand-outs powerpointpresentatie, 20 dia's, 10 oktober 2011.
35. POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE, Socioculturele participatie. Internet, 26 april 2012, (<http://www.mi-is.be/be-nl/ocmw/socioculturele-participatie>)
36. PWO VZW, De pas die 'ja' zegt. Internet, pdf, (19 mei 2012), blz. 10, (http://www.pwo-wetteren.be/PWOWETTEREN/_images/depasdiejazegt.pdf)
37. SOCIALE KRUIDENIERS VZW, Buurtwinkels tegen armoede. Internet, (29 april 2012).
38. SCHAUVLIEGE, J., Proefproject Vlaamse UITPAS start op 4 juni. Internet, 23 april 2012, (<http://www.jokeschauvliege.be/content/proefproject-vlaamse-uitpas-start-op-4-juni>)
39. UNIVERSELE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS van 10 december 1948, art. 27, United Nations Human Rights, internet, (25 maart 2012). (http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/dut.pdf).
40. VICTORIA DELUXE VZW, Visie en missie. Internet, (11 april 2012), (<http://www.victoriadeluxe.be/visie>).
41. VOETS, S. (Sarah.voets@ocmwgent.be), Socioculturele participatie 2011 per categorie. E-mail aan VANDER ELSTRAETEN, R., (roselien.vanderelstraeten@ocmwgent.be), 3 april 2012.
42. VOETS, S., Tegemoetkoming in Socioculturele en sportieve activiteiten: Socioculturele participatie. Internet, (8 mei 2012), (<http://ocmwtranet/smartsite.net?id=1675>)
43. ZUIDPOORT GENT, DE, Cultuurparticipatie als maatschappelijke betrokkenheid. Internet, pdf (15 april 2012), blz. 3, (<http://www.dezuidpoortgent.be/pdf/cultuurparticipatie/als-maatschappelijke-betrokkenheid.pdf>)

Mondelinge bronnen

44. BION, W. (Brits psychiater), geciteerd in: DAVIS, J., The social importance of Reading, lezing, Antwerpen, 2 maart 2012.
45. CLIËNT W, Mondelinge mededeling, bureelgesprek d.d. 6 april 2012.
46. CLIËNT X, Mondelinge mededeling, huisbezoek d.d. 22 maart 2012.
47. CLIËNT Y, Mondelinge mededeling, bureelgesprek, d.d. 20 april 2012.
48. CLIËNT Z, Mondelinge mededeling, huisbezoek d.d. 9 mei 2012.
49. DAVIS, J., The social importance of Reading, lezing, Antwerpen, 2 maart 2012.

- 50.DECALUWE, L., Waarom investeren in socioartistieke projecten? Beleidsdebat, d.d. 20 maart 2012.
- 51.DYCKER, DE, L. (voorzitter PWO), Mondelinge mededeling, informeel gesprek, d.d. 8 mei 2012.
- 52.DYCKER, DE, L. (voorzitter PWO), Over cultuur en armoede, panelgesprek, d.d. 8 mei 2012.
- 53.STAÏESSE, S. (medewerker beleidsparticipatie bij Samenlevingsopbouw), Mondelinge mededeling, formeel gesprek, d.d. 9 mei 2012.
- 54.VAN DE WALLE, N., Mondelinge mededeling, informeel gesprek, d.d. 21 februari 2012.
- 55.VOETS, S., (beleidsmedewerker binnen OCMW Gent), Mondeling mededeling, formeel gesprek, d.d. 3 april 2012.
- 56.WILLAERT, D., De waarde van kunst en cultuur. Lezing, d.d. 20 maart 2012.

Audiovisuele bronnen

- 57.Het journaal. Tv-programma, Brussel, Eén, 9 februari 2011.

Bijlage: Toelating gebruik naam van de stageorganisatie in deze bachelorproef

Zie volgende pagina.